

Sport

De integratie-paradox in internationaal voetbal | Oriëntatielopen als urbane safari | Zintuigelijke geografie van marathonlopen | Genderruimtes op het voetbalveld

REDACTIONEEL

Waar(om) sport jij?

Als je dit leest, betekent het dat je het Sportnummer in (digitale) handen hebt. Op het eerste gezicht hebben sport en geografie misschien niet zoveel met elkaar te maken. Hoe langer ik erover na ging denken, hoe meer links ik begon te zien. Eigenlijk heeft elke menselijke activiteit ruimtelijke impact, sport dus ook. Jaren terug heb ik aan wedstrijdzwemmen gedaan. Doordeweeks kon ik op de fiets voor trainingen naar het lokale zwembad. In het weekend waren wedstrijden meestal door heel de regio. Dat betekende soms een uur in de auto, een middag ter plaatse met een paar minuten zwemmen en weer een uur terug. Dit geldt natuurlijk voor veel sporten, met of zonder wedstrijden in het weekend. Ze hebben elk hun eigen locaties, tijden en verplaatsingspatronen.

Sporten doe ik voor veel verschillende redenen. De ene keer als moment voor mezelf, om hardlopend mijn hoofd leeg te krijgen. Andere keren is hardlopen juist een ideaal middel om een stad te leren kennen én in de avond wat extra tapas te kunnen eten. Regelmatig naar de sportschool helpt me ook om enigszins in vorm te blijven met een over het algemeen zittende kantoorbaan. Al voelt die laatste manier van sporten voor mij toch niet helemaal echt. Ik denk dan aan het klassieke voorbeeld van een sportschool waar mensen met de auto heen gaan, om binnen op een fiets of loopband plaats te nemen.

Zo nadenkend, zat ik me af te vragen of de behoefte aan sport is toegenomen naarmate meer mensen zittend, niet fysiek werk gingen doen. Het lijkt me namelijk niet dat je nog zin hebt in een rondje hardlopen of een (paar) uur op een wielrenfiets, nadat je een dag op het land of in de bouw hebt gewerkt. Laatst las ik dat jogging of hardlopen in de jaren '60 van de vorige eeuw pas echt breed populair is geworden, al zijn er al hardloopwedstrijden van duizenden jaren geleden bekend. Volgens de NOS is de populariteit de afgelopen jaren alleen maar toegenomen. Steeds meer mensen lopen een marathon niet alleen als fysieke beproeving, maar ook als evenement. Erben Wennemars, een voormalig Nederlands schaatser met tal van medailles op zijn naam, rijgt nu de marathons aaneen. Hij vertelde de NOS in 2024 dat 'mensen graag iets willen opbouwen en dat willen ze via social media delen. De bekroning van dat traject is vervolgens de deelname aan de wedstrijd'. Na dit stukje over hardlopen moet ik jullie eerlijk bekennen dat ik me recent voor mijn eerste marathon heb ingeschreven. Het moet oktober 2025 gaan plaatsvinden, in Amsterdam. Ik zal jullie niet via social media lastigvallen met mijn trainingen, maar herken me wel in de aantrekkingskracht van ergens naartoe werken.

Naast fit blijven of het leveren van een prestatie zijn er nog talloze redenen om aan sport te doen. Puur als ontspanning, om mensen op te zoeken of juist iets voor jezelf te hebben. In Midden-Amerika werd duizenden jaren geleden door de Maya's al pelote gespeeld. Dit balspel werd naar het schijnt niet alleen ter vermaak gespeeld, maar had ook een religieuze en politieke functie. Door de zware bal waren blessures gebruikelijk, en regelmatig werd één van de spelers geofferd aan de goden. Dan lijkt een wat klinische sportschool ineens zo slecht nog niet. Duizenden jaren later worden er nog overblijfselen gevonden van deze sportvelden van de Maya's. Ik vraag me af of onze (echte of kunstgras)velden het net zo lang zullen uithouden. Het geeft in ieder geval een extra reden om goed na te denken over de ruimtelijke component van sport!

Veel leesplezier, en sport ze!

Rens Jonker
Hoofdredactie AGORA

COVERFOTO

Dmitrii Vaccinium (via Unsplash)

ACHTERGRONDFOTO

Paul Green (Via Unsplash)

Thema

Sport

4 - Ruimte voor sport

INLEIDING Wander Demuyne & Céline van Migerode

7 - Jografie: waarom geografen hardlopen bestuderen

ESSAY Simon Cook

10 - De integratie-paradox in internationaal voetbal

CASUS Gijs Van Campenhout

14 - Ruimte voor beweging?

ESSAY Jeroen Scheerder

17 - Oriëntatielopen als urbane safari

ESSAY Corneel Casier

18 - Gravelbiken als toegepaste geografie

CASUS Nick Schuermans

20 - Zintuiglijke geografie van marathonlopen

ESSAY Jonas Larsen

24 - Genderruimtes op het voetbalveld

CASUS Nathan D'Hoore, Lieve Lamberts & Marnix Beyen

28 - Beweegvriendelijke sportzones

ESSAY Sanne Cobussen, Jesper Pustjens & Jasper van Houten

Varia

31 - De verweven openbare ruimte

VRIJE RUIMTE Edward Huijbens

INLEIDING: RUIMTE VOOR SPORT

De Olympische spelen in Parijs vonden plaats in het hart van de stad (Bron: Bo Zhang via Unsplash)

Sport is op unieke wijze verweven met de stedelijke ruimte. In dit themanummer gaan we op zoek naar de plaatsen waar, de mensen voor wie en de manier waarop er ruimte wordt geboden voor sporters in het dagelijkse leven.

De sportzomer van 2024 kende met de Olympische en Paralympische Spelen een absoluut hoogtepunt. Bijzonder aan Parijs 2024 was vooral de manier waarop het sportspektakel werd ingebed in de stedelijke ruimte: atleten van zo'n 184 nationaliteiten kwamen er samen om te beachvolleyballen onder de Eiffeltoren, triatleten zwommen in de Seine en breakdancers en skateboarders toonden hun moves op de Place de la Concorde. De ruimteclaim van de Spelen ging zelfs zo ver dat dat andere grootschalige sportevenement, de Tour de France, zijn finish voor het eerst sinds 1905 moest verleggen buiten Parijs.

Toch waren er ook keerzijdes aan de vele medailles die werden uitgereikt tijdens de Spelen. Aan het gezuiverde Seinewater hing een kostenplaatje van zo'n anderhalf miljard euro en de waterkwaliteit was zo bedenkelijk dat de mannelijke triatleten pas de nacht voor hun wedstrijd te horen kregen dat die werd uitgesteld tot de bacterieconcentratie voldoende gezakt zou zijn. Ook de openingsceremonie waar atleten in de gietende regen over de Seine werden gevaren, deed de wenkbrauwen fronsen van vele coaches. Daarnaast was de bredere impact van de Spelen op de

stad zelf ook niet altijd positief. Lokale handelaars die zich naar aanloop van die openingsceremonie in de beveiligde zone rond de Seine bevonden, zagen hun zaak afgesneden worden van het stadsleven. Ook ontvluchtten veel Parijzenaren tijdelijk de drukte en stijgende huurprijzen in hun stad, en brachten hun zomer buiten Parijs door. In het toneel tussen sport en stad leek de hoofdrol dus veelal naar het spektakel te gaan, terwijl het welzijn van de sporters en de lokale bevolking soms wat op de achtergrond figureerde.

De ruimte die tegenwoordig aan sport wordt gegeven beperkt zich echter niet enkel tot topsporters. Er is ook toenemende aandacht voor een breder publiek van recreatieve sporters. Zo wordt ook voor hen het gewone leven in de stad steeds vaker *on hold* gezet – denk bijvoorbeeld aan evenementen zoals de Dam tot Dam-loop in en rond Amsterdam of de Antwerp 10 Miles. Dit doet vermoeden dat sport en haar beoefenaars steeds meer ruimte krijgen in het straatbeeld, dat beleidsmakers meer rekening houden met de noden van (top)sporters en dat sportbeoefening zo ook laagdrempeliger wordt voor moeilijk te bereiken doelgroepen. In welke mate deze evoluties zich ook effectief doorzetten op het

terrein, is het onderwerp van dit themanummer. In wat volgt gaan we dan ook verder in op de vragen waar, voor wie en hoe er ruimte voor sport wordt geboden en bespreken we kort de artikelen die mee naar een antwoord zoeken op deze vragen.

De publieke ruimte als sportterrein

Veel sporten zijn onlosmakelijk verbonden met de publieke ruimte, zoals hardlopen of fietsen. Hoewel dat soort sporten geen specifieke infrastructuur vereisen, speelt de omgeving waarin ze beoefend worden een belangrijke rol. Denk bijvoorbeeld aan hoe je een route kiest op basis van het doel van je verplaatsing. Voor een snelle route naar je werk of om je persoonlijke record te verbeteren, kies je misschien het goed geasfalteerde, vlakke jaagpad langs het kanaal. Voor een ontspannen rit met het gezin op zondag, ga je eerder voor rustige bospaden of landelijke wegen. En bij het verkennen van een stad hecht je wellicht meer belang aan de bezienswaardigheden dan aan de weg zelf.

De relatie tussen sport en geografie biedt boeiende inzichten. Zo onderzoekt Simon Cook de geografie van hardlopen – of 'jografie', zoals hij het noemt – en bespreekt vier facetten die jografie tot een boeiend onderzoeksveld maken: hardlopen als een betekenisvolle vorm van beweging, de ervaring van hardlopers in relatie tot hun omgeving, de keuzes van sporters over waar ze hun routes afleggen en waarom, en de rol van digitale technologieën en trackingssystemen. Het artikel van Jonas Larsen kijkt naar een andere hardlooptdiscipline: het marathonlopen. Hij beschrijft marathons als een samenspel van verschillende 'ritmes': het trainingsritme van de hardloper in aanloop naar het evenement, het ervaringsritme tijdens de wedstrijd, maar ook de ritmische energie van supporters en de georkestreerde hardloompomgeving die voor één dag de stad transformeert.

Sport is echter meer dan een spel – het is ook een spiegel van de samenleving

Nick Schuermans laat ons kennis maken met het gravelbiken waarbij hij zijn persoonlijke ervaringen als parcoursbouwer voor gravelevenementen en -reizen deelt. Voor hem is gravelbiken de perfecte manier om de minder begane paden en gebieden te verkennen. De sport biedt een unieke beleving van de omgeving, sneller dan wandelen maar rustiger dan wielrennen. Corneel Casier bespreekt een discipline waarbij de link met de directe omgeving in het bijzonder van belang is: het oriëntatielopen. Bij deze discipline gaat het erom zo snel mogelijk een parcours tussen controlepunten af te leggen – in de stad of de natuur. Het is daarbij cruciaal om de omgeving efficiënt te kunnen lezen en er strategisch doorheen te navigeren. Samen tonen deze artikelen aan hoe sport en geografie onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn, en hoe de omgeving sportervaringen vormgeeft.

Ruimte voor diversiteit

Sport is echter meer dan een spel – het is ook een spiegel van de samenleving. Kijk bijvoorbeeld naar de diversiteit van het Spaans voetbalelftal dat zich deze zomer tot Europees Kampioen kroonde. In de finale tegen Engeland waren minstens de helft van de opgestelde spelers eerste of tweede generatie migranten. In zijn artikel gaat Gijs Van Campenhout in op de moeilijke balans die voetbalinternationalen met een migratieachtergrond moeten

behouden tussen hun formele nationaliteit enerzijds en de verbondenheid met hun land van oorsprong anderzijds. Spelers met een dubbele nationaliteit komen namelijk regelmatig in het middelpunt van politieke en maatschappelijke debatten over loyaliteit te staan wanneer de prestaties op het voetbalveld tegenvallen, terwijl hun successen juist als symbool gebruikt worden voor geslaagde integratie. Die paradox is des te groter wanneer hun afkomst, religie of cultuur verschilt van de nationale norm.

Naast de migratiebarrière wordt ook de genderbarrière steeds meer doorbroken in het voetbal. In hun artikel bespreken Nathan D'Hoore, Lieve Lambert en Marnix Beyen de opmars van meisjes in het jeugdvoetbal en stellen ze de vraag of voetballende meisjes meer aparte ruimte moeten krijgen om te voetballen of daarentegen integratie in jongensclubs wenselijker is. Ondanks de toenemende gendergelijkheid in het voetbal – er gaat steeds meer media-aandacht naar het professionele vrouwenvoetbal – blijft er namelijk een dominante masculiniteit bestaan in de voetbalwereld. De auteurs tonen aan de hand van de casus van Football Girls Leuven dat aparte ruimtes soms nodig zijn om meisjes veilig en gelijkwaardig te laten voetballen, al is de strijd om ruimte, middelen en de structurele veranderingen voor een onafhankelijk platform voor meisjesvoetbal nog lang niet gestreden. Zowel meisjes als voetballers met een migratieachtergrond staan voor uitdagingen, maar ze tonen anderzijds aan dat sport een krachtig middel kan zijn voor inclusie en maatschappelijke verandering.

Ruimtelijk beleid voor sport

De toegang tot sportinfrastructuur is een essentiële motor voor maatschappelijke integratie. Volgens een recente peiling zijn zo'n 91% van de Nederlanders tevreden over de sportinfrastructuur in hun woonomgeving. Voor Belgen ligt dat percentage op 83%, waarbij stedelingen doorgaans minder tevreden over de sportvoorzieningen dan bewoners van plattelandsgemeenten. In Nederlandse steden valt de tevredenheid terug tot 76%, en in Belgische steden tot slechts 71%.

Om ervoor te zorgen dat de voorzieningen nauw aansluiten bij de behoeften van sporters is een doordacht en samenhangend ruimtelijk sportbeleid cruciaal. Op gemeentelijk niveau wordt veelal gebruikgemaakt van zogenaamde 'sportzones' om de openbare ruimte op een sport- en bewegingsvriendelijke manier in te richten. Bij het realiseren van sportzones ligt de focus niet alleen op toegankelijke sportinfrastructuur en een uitgebreid bewegingsaanbod, maar ook op een verkeersveilige omgeving

De Dam tot Dam-loop trekt jaarlijks duizenden lopers (Bron: Abevee via Wikipedia)

en goede samenwerking tussen de betrokken organisaties rondom het sportpark. Het artikel van Sanne Cobussen, Jesper Pustjens en Jasper van Houten in dit nummer gaat dieper in op de implementatie van dergelijke sportzones in van de gemeente Lingewaard.

Een ander belangrijk aspect van sportbeleid is inclusiviteit: hebben verschillende leden van onze samenleving gelijke toegang tot sport- en bewegingsinfrastructuur? Jeroen Scheerder bespreekt in zijn bijdrage de sociale statuspiramide van sport. Hij analyseert of bepaalde sociale klassen al dan niet de openbare ruimte voor sport domineren, en hoe deze dominantie varieert tussen verschillende soorten sporten. Daarnaast reflecteert hij op hoe planologen en bewegingsexperts kunnen samenwerken om een bewegingsvriendelijke omgeving te ontwerpen die toegankelijk is voor alle sociale groepen.

Veel skaters kiezen juist informele skatespots boven aangelegde skateparken

De opmars van skaters

De diversiteit aan thema's die aan bod komen in het voorliggend themanummer wordt wellicht het best samengevat door de ogen van een sport die recent een wedergeboorte heeft gemaakt: het skateboarden. Het aantal skateboardclubs heeft de laatste jaren een significante boost gekregen in de Lage Landen door het min-of-meer samenvallen van de Covid-lockdowns enerzijds – waarin skateboarden de ideale uitlaatklep was om op jezelf en in de buitenlucht te sporten – en de Spelen van Tokyo anderzijds – waar skateboarden voor het eerst als Olympische discipline erkend werd.

Daarin is een onmiskenbare rol weggelegd voor zowel Vlaamse als Nederlandse steden en gemeenten die steeds vaker investeren in skate-infrastructuur (zie ook de infographic op het einde van dit nummer). Naast de vele informele skatespots die de stedelijke ruimte rijk is, neemt het aantal aangelegde skateparken in sneltempo toe. Hoewel het logisch is dat beleidsmakers daarvoor uitwijken naar de stadsdelen waar er nog plaats is,

Skaters in het skatepark van Tour & Taxis (Brussel) (Bron: auteurs)

laten de locaties van deze parken echter vaak te wensen over. Grote skateparken worden namelijk veelal aangelegd in perifere stadsparken, residentiële buitenwijken of in de schaduw van grijze infrastructuurzones – denk bijvoorbeeld aan het recent geopende skatepark Vathorst in Amersfoort of het skatepark Blaarmeersen in Gent. Op die manier blijft het echter moeilijk om jongeren in dichtbevolkte binnenstedelijke wijken, waar de publieke ruimte schaars is en het sportaanbod beperkt, aan het boarden te krijgen en op te nemen in de skategemeenschap. Wel is het zo dat – net omwille van de toenemende toekenning van de ruimte aan skaters – er een steeds jonger en breder publiek tot skaten wordt aangetrokken.

Naast bereikbaarheid is ook de communicatie tussen beleid en eindgebruiker essentieel bij het inbedden van nieuwe sportinfrastructuur. Zo kreeg het recent geopende skatepark nabij de Tour & Taxis-site in Brussel heel wat kritiek omdat lokale skateboarders nauwelijks geconsulteerd werden in de ontwerpfase. Het resultaat? Een groot en duur park dat, zo bleek achteraf, over een ruimtelijk onlogische inbedding van ramps, curbs en rails beschikt en daardoor een vlotte doorloop belemmert en zelfs tot ronduit gevaarlijke situaties kan leiden tussen skaters onderling. Het is dan ook niet verwonderlijk dat veel skaters juist informele skatespots blijven kiezen boven de aangelegde skateparken. Voor veel skaters gaat de essentie van het skaten dan ook om het zich toe-eigenen van anders ondergewaardeerde publieke ruimten, zoals parkeergarages, stoepranden en gebetonnerde plaza's aan kantoorloftoren, die door skaters alsnog benut en tijdelijk 'geclaimd' worden. Het doel is dan om creatief om te gaan met de onverwachte obstakels die deze chaotische stedelijke ruimtes hen voorschotelen. De voorkeur voor informele skatespots omvat daarnaast een socio-culturele component. Dat skaters steeds vaker in netjes afgelijnde skateparken worden geduwd, is namelijk in strijd met het rebels kantje van hun subcultuur.

Skaten gaat – net zoals alle sporten – dan ook over veel meer dan enkel het uitvoeren van een lichamelijke handeling volgens de regels van de sport. Het is een culturele beleving waarin sociale interacties met anderen centraal staan – met mede-skaters maar ook met andere gebruikers van de publieke ruimte. Ook de ruimte dient niet louter als fysiek oppervlak voor tricks, maar als een met betekenissen beladen plaats waar ervaringen worden opgedaan en uitgewisseld. De relaties tussen sporters onderling, met de infrastructuur waar ze al dan niet gebruik van maken, met de ruimere context waarin ze is ingebed en waarin ze constant onderhandelen met andere ruimtegebruikers, zijn dus uitermate geografisch, en wel in alle betekenissen van het woord.

Literatuurselectie

- Németh, J. (2006). Conflict, Exclusion, Relocation: Skateboarding and Public Space. *Journal of Urban Design*, 11(3), 297–318. <https://doi.org/10.1080/13574800600888343>
- Smith, A. (2014). 'Borrowing' Public Space to Stage Major Events: The Greenwich Park Controversy. *Urban Studies*, 51(2), 247–263. <https://doi.org/10.1177/0042098013489746>
- Smith, A. (2015). *Events in the City: Using public spaces as event venues*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315765129>
- Woolley, H., & Johns, R. (2001). Skateboarding: The City as a Playground. *Journal of Urban Design*. <https://doi.org/10.1080/13574800120057845>

Wander Demuyneck (wander.demuyneck@kuleuven.be) is als doctoraatsonderzoeker verbonden aan de KU Leuven en de Universiteit Utrecht waar hij onderzoek doet naar de gevolgen van regionale verstedelijking op tussenstedelijke ruimtes. **Céline Van Migerode** (celine.vanmigerode@kuleuven.be) is doctoraatsonderzoeker bij de KU Leuven. Haar onderzoek spitst zich toe op de afbakening en definities van stedelijke gebieden op wereldwijde schaal.

ESSAY - Simon Cook

JOGRAFIE: WAAROM GEOGRAFEN HARDLOPEN BESTUDEREN

Hardlopen is de afgelopen tien jaar een veelbesproken onderwerp geworden in de geografie en de ruimtelijke sociale wetenschappen. Maar waarom en waarom bestuderen geografen hardlopen? Dit artikel bespreekt vier redenen waarom onderzoek naar hardlopen waardevol is voor het begrijpen van relaties tussen mens en ruimte.

In de afgelopen jaren heeft hardlopen als inspiratiebron gediend voor geografen en sociale wetenschappers die geïnteresseerd zijn in onderzoeksonderwerpen als ruimte, plaats, beweging en lichamen. Van een vakgebied dat jarenlang volledig in beslag werd genomen door wijlen John Bale en zijn interesse in sportgeografie, heeft de loopgeografie – of 'jografie' zoals ik het graag noem – zich de afgelopen tien jaar ontwikkeld tot een bloeiend geografisch onderzoeksgebied. De jografie heeft waardevolle bijdragen geleverd aan een breed scala aan sociaalgeografische onderwerpen, waarbij hardlopen zijn intrede heeft gedaan in de culturele geografie, gezondheidsgeografie, geografie van toerisme, politieke geografie, stadsgeografie, mobiliteitsgeografie, transportgeografie en geografie van planning en stedenbouw. In dit artikel wil ik de balans opmaken van dit werk, niet door het te overlopen (u vindt een overzichtsartikel in de selectie van relevante literatuur hieronder), maar door na te denken over de vraag waarom geografen zich de laatste tijd zo aangetrokken voelen tot hardlopen. Wat is er zo bijzonder aan hardlopen dat het zo'n productieve lens blijkt te zijn voor geografisch denken?

Hier geef ik vier redenen waarom dit zo kan zijn, die ook aangeven waarom hardlopen zo waardevol is voor het begrijpen van relaties tussen mens en ruimte. Dit is eerder een persoonlijke dan een definitieve lijst, maar ik ben voortdurend nieuwsgierig en geïnspireerd door jografieën. Vanaf mijn eerste stappen in de loopgeografie als student twaalf jaar geleden tot nu ik een volwaardige doctor in de jografie ben, ben ik eindeloos gefascineerd door hoe lopen geografische ideeën kan verhelderen en het ruimtelijk denken verder kan duwen. Ik hoop dat ik uit deze vier redenen kan distilleren waarom dat zo is en dat ik wat van het enthousiasme dat geografen in hardlopen hebben gevonden met jou kan delen.

Zinnvolle beweging

Als fysieke praktijk komt hardlopen het dichtst bij een pure, onvervalste bewegingsvrijheid van het menselijk lichaam. Het is een lichamelijke handeling die niet meer is dan jezelf voortbewegen, zij het met een beetje meer snelheid dan bij het wandelen. Toch draait hardlopen om veel meer dan alleen bewegen. Hardlopen

is doordrenkt met allerlei betekenissen, ervaringen, contexten en culturen die ertoe leiden dat dezelfde fysieke handeling zich anders uit en heel anders aanvoelt voor verschillende mensen, op verschillende plaatsen en in verschillende situaties. Hardlopen wordt daarom niet langer als een louter functionele manier van bewegen gezien. Het is de betekenis van sport, gezondheid of fitness die tegenwoordig overheerst bij het hardlopen. Voor geografen is hardlopen waardevol geweest om duidelijk te maken dat beweging zinvol is, om de verschillende manieren waarop dat gebeurt te onderzoeken en de implicaties van die betekenissen.

Ik begin met dit punt omdat het mijn startpunt was in mijn eigen onderzoek naar hardlopen. Geografie is een belangrijke speler in het interdisciplinaire veld van de mobiliteitsstudies, die het belang en de implicaties van beweging in de samenleving willen onderzoeken. Tot het midden van de jaren 2000 werd beweging in de sociale wetenschappen vaak benaderd als neutraal en abstract, iets wat het best begrepen kon worden door na te denken over wat iemand van de ene plaats wegduwde of in de andere plaats aantrok. Beweging zelf werd gezien als een lege container, verstoken van haar eigen effecten. Mobiliteitsonderzoek doorbrak dit paradigma en liet zien hoe beweging ertoe doet en vol is van verborgen betekenissen, context en macht.

Hardlopen draait om veel meer dan alleen bewegen

Hardlopen is hier een uitstekend voorbeeld van aangezien het niet begrepen kan worden aan de hand van eenvoudige push- en pull-factoren. Waarom gaan mensen dan lopen in hun buurt als de plaats van vertrek en aankomst toch dezelfde zijn? Er is iets anders nodig om deze vorm van beweging te begrijpen, waardoor de aandacht wordt gevestigd op betekenis, ervaring en bewegingsculturen. Een dergelijke interesse houdt vandaag de dag nog steeds veel hardloponderzoek in stand, omdat verschillende vormen van hardlopen verder verhelderen wat beweging kan betekenen, kan doen en wat de gevolgen daarvan zijn.

Mijn eigen onderzoek heeft sindsdien dit uitgangspunt van de geografie van het hardlopen op de proef gesteld. In mijn onderzoek bestudeer ik namelijk mensen die hardlopen naar het werk, waardoor hardlopen plots wel weer kan beschouwd worden als functionele verplaatsing. Push- en pull-factoren zijn dan wel belangrijk. De centrale doelstelling is vervolgens om uit te zoeken hoe de betekenislagen van hardlopen als vorm van transport verstrengeld geraken met die van hardlopen als vorm van sport, gezondheid en vrijetijdsbesteding. Als een vorm van zinvolle beweging heeft hardlopen duidelijk nog veel in de benen!

Beleving van plaatsen en lichamen

Geografen zijn ook enthousiast over de manier waarop hardlopen een diepgeworteld lichamelijke handeling is waarbij de lichamelijke beleving centraal staat. Deze lichamelijke inspanning bezorgt hardlopers dan weer een sterk gevoel van betrokkenheid met de plaatsen waarin ze lopen, waardoor hun begrip van en band met die ruimten vaak verandert. Een onderzoeker als Jonas Larsen beschouwt hardlopers als 'gesitueerd': hardlopen als een mobiele plaatsgebeurtenis in een complex samenspel van lichamen gesitueerd in plaatsen en omgevingen.

Zelf deed ik onderzoek naar de zintuigen, emoties en ervaringen

van hardlopen, hoe hardlopen een sense of place tot stand brengt, waarom sporten in een blauwe en groene omgeving meer welzijn oplevert en naar het ritmische samenspel van lichamen en plaatsen die hardlopen en hardloopevenementen bewerkstelligen.

Hardlopen zorgt voor een specifieke geografische lens, gekenmerkt door een verhoogde intensiteit, snelheid en inspanning. Voor geografen die beter willen begrijpen hoe mobiliteit de ruimte vormgeeft en hoe lichamen en plaatsen elkaar beïnvloeden is dit waardevol gebleken. Dergelijk werk draagt zowel bij aan onze theoretische als toegepaste kennis van mens-ruimtelijke relaties en in het bijzonder de rol van mobiliteit daarin.

Het waar en waarom van lichaamsbeweging

Een meer toegepast onderzoek binnen de jografie raakt aan een kernvraag voor sportgeografie: waar sporten hardlopers? Door het toenemende gebruik van tracking- en GPS-apparaten bij het hardlopen kunnen we deze vraag nu beantwoorden op manieren die voorheen onmogelijk waren. Een reeks big data-studies onderzoekt precies dat; gegevens van pakweg Strava worden geanalyseerd om hardlooppatronen en -gedrag beter te begrijpen. Ander onderzoek richt zich op de vraag waarom hardlopers bepaalde routes kiezen en welke mogelijkheden de bebouwde of natuurlijke omgeving bieden om het hardlopen te vergemakkelijken en aan te moedigen. Deze factoren en interpretaties zijn uiteraard zeer subjectief, maar hangen meestal sterk samen met een reeks overwegingen van zowel zuiver praktische als eerder ervaringsgerichte aard. Op die manier hangt de keuze van waar te hardlopen samen met de eerder vermelde betekenis en verwachte ervaringen die de loper eraan vasthangt. Mensen kunnen op bepaalde plaatsen hardlopen vanwege de overvloedige natuur, de uitzichten, de ervaren veiligheid, de mogelijkheid om ononderbroken hard te lopen of de topografie die de inspanning gemakkelijker of juist uitdagender maakt. Als je een heuvelsessie moet doen, dan heb je daarvoor een heuvel nodig! Al deze inzichten kunnen worden gebruikt om steden 'loopbaarder' te maken en door middel van de bebouwde omgeving hardlopen te faciliteren.

Het onderzoeksgebied krijgt echter een politiek randje wanneer geografen hardlopen gebruiken als lens om het recht op de stad en de verschillende prioriteiten in de openbare ruimte te bevragen. De meeste hardlopers beperken zich niet tot de daarvoor toegewezen 'hardloopruintes' zoals een atletiekpiste, maar maken ook gebruik van publieke ruimtes die er niet voor ontworpen zijn en waar hardlopers over hun recht op de ruimte moeten onderhandelen met andere ruimtegebruikers. Op die manier wordt hardlopen vaak beschouwd als een praktijk die de grenzen van sociale normen aftast en overschrijdt. Hoewel deze transgressiviteit gevierd kan worden, zoals expliciet gebeurt bij marathons in grote steden waar wegen tijdelijk worden afgesloten en voorbehouden voor hardlopers, wordt het vaak minder positief onthaald. In de media komen regelmatig voorbeelden aan bod van 'misplaatste' hardlopers. Voor velen zijn de sociale gevolgen daarvan subtiel, maar voor sommigen zijn ze fataal. Ahmad Arbery werd doodgeschoten toen hij in 2020 aan het joggen was in Bunswick, Georgia (VS). Dat hij aan het hardlopen was in een overwegend witte buurt, werd geracialiseerd en verkeerdelijk geïnterpreteerd als het gedrag van een inbreker. Hardlopen kan dus percepties over welke personen en gedragingen in bepaalde ruimtes thuishoren en welke niet zichtbaar maken.

Technologische dimensie

Ten slotte kan de opkomst van technologische hulpmiddelen bij het hardlopen de jografie veel nieuwe inzichten bieden. Hardlopers maken steeds meer gebruik van allerlei sensoren en bio-tracking apparaten – die locatie, afstand, snelheid, hartslag, cadans en allerlei andere gegevens meten. Daarnaast delen ze hun activiteiten ook op sociale media, met gegevens, beelden en beschrijvingen die samen een digitaal archief vormen van hun repertoire als hardloper

en als persoon. Vanuit de digitale geografie weten we dat virtuele en technologische werelden niet langer beschouwd worden als gescheiden van de 'echte wereld', maar dat ze een geheel vormen waarin beide onderdelen nauw verweven zijn, gelijktijdig plaatsvinden en elkaar in stand houden. Voor velen is hardlopen evenzeer een digitale als een fysieke ervaring. Geografen zijn nog maar net begonnen met onderzoek naar hoe dit de geografie van het hardlopen transformeert.

De manier waarop digitale technologieën alledaagse praktijken beïnvloeden en uitvergroten, zullen hardloopgeografen nog bezighouden zolang we ontrafelen hoe de digitale wereld het begrip van hardlopers over hun eigen lichaam en de plaatsen waarin ze hardlopen, vormgeeft. Hoe veranderen de digitale werelden waarin hardlopers de sport leren kennen, hun prestaties evalueren en hun ervaringen en betekenisgeving tijdens het hardlopen delen met elkaar? Hoe verandert dit waar mensen willen hardlopen, wat een plek geschikt maakt om te hardlopen en wat mensen daadwerkelijk doen tijdens het hardlopen? Hoe beïnvloeden virtuele technologieën zoals 'augmented reality' dit proces? Voor diegenen die geïnteresseerd zijn in sociaal-ruimtelijke relaties tijdens het hardlopen, vormen digitale looppraktijken een waardevolle invalshoek voor toekomstig onderzoek.

Hardlopers maken ook gebruik van publieke ruimtes die er niet voor ontworpen zijn

Conclusie

In dit artikel heb ik geprobeerd een overzicht te bieden van waarom hardlopen binnen de geografie en de ruimtelijke sociale wetenschappen met zoveel enthousiasme wordt bestudeerd. De vier redenen die ik heb voorgesteld, hebben te maken met de waarde van hardlopen als betekenisvolle manier van beweging in de samenleving, met hoe hardlopen als lichamelijke praktijk de relaties tussen lichaam en ruimte veranderen, met de politiek van waar en waarom sport wordt beoefend en met het begrijpen van de impact van het toenemende gebruik van digitale technologieën en tracking in alledaagse praktijken zoals hardlopen. Er zijn ongetwijfeld nog andere elementen die jografen ertoe aanzetten om hardlopen te bestuderen. Hoewel dit dus voor een deel een autobiografische opsomming is, volstaat ze om de waarde van hardlopen aan te tonen als lens om sociaal-ruimtelijke relaties te bestuderen. De toekomst van jografie is ook rooskleurig gezien de vele gebieden van geografisch denken die het kan blijven belichten.

Toekomstig werk binnen de loopgeografie moet echter de kritische perspectieven versterken. In de westerse wereld is hardlopen grotendeels een witte bezigheid uit de middenklasse en het bestaande onderzoek weerspiegelt dit ook. Vaak wordt er beweerd dat hardlopen positieve effecten heeft voor wie het beoefent, zonder aandacht te schenken aan wie er van wordt uitgesloten of voor wie dergelijke verhalen niet opgaan. Hoewel er in hardloonderzoek steeds een kritische lens aanwezig is, met name als het gaat om de vraag hoe de geografie van hardlopen verschilt tussen lichamen, culturen en contexten, moet dit in toekomstig werk worden versterkt om echt inzicht te krijgen in de politiek van de geografie van hardlopen. Op die manier kan de jografie ons helpen om meer rechtvaardige en inclusieve hardlooppraktijken, ruimten en samenlevingen te produceren.

Een sporthorloge met GPS-tracking in actie (Bron: Tim Foster via Unsplash)

Literatuurselectie

- Bale, J. (2004) *Running Cultures: Racing in Time and Space*. London: Routledge.
- Cidell, J. (2014) Running road races as transgressive event mobilities, *Social & Cultural Geography*, 15, nr. 5, pp. 571–583.
- Cilliers, J. and S. Ledwon (2024) Towards healthier, enabling environments for all: positioning the “runnability of cities” as a spatial planning approach, *Cities & Health*, Online First.
- Cook, S. (2021) Geographies of run-commuting in the UK, *Journal of Transport Geography*, 92, pp. 103038.
- Cook, S. and J. Larsen (2022) Geographies of running cultures and practices, *Geography Compass*, 16, nr. 10, pp. e12660.

Dr. **Simon Cook** (simon.cook@bcu.ac.uk) is sociaal geograaf aan de Birmingham City University. Zijn onderzoek betreft verschillende vormen van sportmobiliteit en actieve praktijken. Hij is geïnteresseerd in hoe ze plaatsvinden, hoe ze veranderen en wat dat ons vertelt over maatschappij en ruimte. Hoewel hij ook onderzoek heeft gedaan naar fietsen, wandelen en actief reizen, ziet hij zichzelf vooral als een 'jograaf' en is hij enthousiast over alles wat met loopgeografie te maken heeft. Je kunt hier meer over te weten komen op zijn website <https://jographies.wordpress.com/>.

CASUS - Gijs Van Campenhout

DE INTEGRATIE-PARADOX IN INTERNATIONAAL VOETBAL

'I am German when we win, but I am an immigrant when we lose'. Het zijn deze woorden van Mesut Özil die het hoogtepunt van een politieke en maatschappelijke controverse in Duitsland over (duale) nationaliteit en nationale verbondenheid markeren. Een controverse met de Duits-Turkse Özil als kop van Jut.

Wie is Mesut Özil en waarom werd hij het middelpunt van een politieke en maatschappelijke controverse in Duitsland? Mesut Özil is geboren, opgegroeid en geschoold in de Duitse stad Gelsenkirchen. Als kind van tweede generatie Turkse immigranten in Duitsland heeft hij, door een combinatie van zijn geboorteplaats en familiegeschiedenis, formeel recht op twee nationaliteiten: de Duitse en de Turkse. Mede doordat Özil is grootgebracht in een Turks immigrantengezin waarbinnen de Islam een belangrijke rol speelt, is hij praktiserend Moslim. Özil blijkt een talentvol voetballer en speelt gedurende zijn professionele loopbaan voor clubs als Schalke 04 (Duitsland), Werder Bremen (Duitsland), Real Madrid CF (Spanje), Arsenal FC (Engeland) en Fenerbahçe (Turkije). Bovendien was Özil tien jaar lang – tussen 2009 en 2018 – een belangrijke speler in het Duitse nationale elftal; hij vertegenwoordigde het land 92 maal.

Dat Mesut Özil in het internationale voetbal voor Duitsland is uitgekomen is echter niet zo vanzelfsprekend als het in eerste instantie wellicht lijkt. Om de controverse rondom Özil beter te begrijpen dienen we stil te staan bij de vraag 'wie mag een land

vertegenwoordigen in het internationale voetbal?'. Voor een antwoord op deze vraag moeten we de *formele* regelgeving rondom spelersgeschiktheid in het internationale voetbal, zoals opgesteld door de Fédération Internationale de Football Association (FIFA), tegen het licht houden.

Vertegenwoordiging in het internationale voetbal

De regels voor het reguleren van internationale sportevenementen worden opgesteld door de transnationale sportorganisatie die het evenement organiseert. Zo stelt het Internationaal Olympisch Comité (IOC) de regels voor de Olympische Spelen op en is de FIFA verantwoordelijk voor de regelgeving van de internationale voetbaltoernooien, waaronder het Wereldkampioenschap (WK) en het Europees kampioenschap (EK). Bij het bepalen van wie er in aanmerking komt om een land te vertegenwoordigen tijdens internationale sportevenementen steunt de regelgeving van de meeste transnationale sportorganisaties, de zogenaamde 'spelersgeschiktheidsregels', in eerste instantie op de toewijzingsprocedures van de formele nationaliteit van

verschillende staten. In het internationale voetbal betekent dit dat een speler in aanmerking komt om een land te vertegenwoordigen indien deze speler in het bezit is van de formele nationaliteit – het staatsburgerschap – van het desbetreffende land. De reden hiervoor is dat het bezitten van staatsburgerschap – materialistisch gemaakt als een paspoort – wordt gezien als een eenvoudige manier om vast te stellen dat er een verbondenheid bestaat tussen de betrokken atleet en het te vertegenwoordigen land. Dit is een veronderstelde relatie die ik in twijfel trek.

Wie mag een land vertegenwoordigen in het internationale voetbal?

In moderne liberaal-democratische staten wordt formele nationaliteit bij de geboorte aan individuen overgedragen via verschillende toekenningsprincipes. Allereerst is er het *jus soli*, of het recht van de grond; formele nationaliteit wordt toegekend aan mensen die geboren zijn binnen het grondgebied waarover een staat zijn soevereiniteit uitoefent. Daarnaast gebeurt dit via het *jus sanguinis*, of het recht van het bloed; formele nationaliteit wordt aan individuen toegekend omdat een ouder of een voorouder recht had op het staatsburgerschap van de desbetreffende staat. Deze twee toekenningsprincipes van formele nationaliteit zijn gebaseerd op het dominante idee dat nationaliteit niet direct gelinkt is aan de plaats waar een individu woont en leeft, maar dat iemands nationaliteit 'van nature' gerelateerd is aan een geboorteplek of aan een familiegeschiedenis. Deze veronderstelde relaties leggen echter ook de ongelijkheid en oneerlijkheid van deze twee toekenningsprincipes bloot. Voor welke formele nationaliteit(en) je in aanmerking komt hangt dus vooral af van waar je bent geboren en binnen welke familie. Het verkrijgen van een formele nationaliteit wordt daarom ook wel beschouwd als een geboorteloterij.

De meeste landen in de wereld hebben de formele nationaliteit van hun land ook beschikbaar gemaakt voor mensen die er permanent willen verblijven. Dit doen zij in een morele afwijzing van dit geboortevoorrecht, en in pogingen om pragmatisch en strategisch om te gaan met de toenemende complexiteit en praktische aspecten van het hebben en toekennen van formele nationaliteit in de moderne tijd. Via staats-specifieke voorwaarden en naturalisatieprocessen, die kunnen veranderen doorheen de tijd, kunnen niet-staatsburgers in een land de formele nationaliteit van een land verkrijgen en daarmee staatsburger worden. Hierbij zijn vooral het *jus domicilii*, of het recht van het huis, en het *jus matrimonii*, of het recht van het trouwen, vrij algemeen aanvaard. In toenemende mate zien we een meer strategisch-instrumentele benadering jegens het verkrijgen van formele nationaliteit. Dit wil zeggen dat nationale overheden hun formele nationaliteit toekennen aan specifieke migranten die een waardevolle bijdrage (kunnen) leveren aan de samenleving, bijvoorbeeld vanwege een uniek talent dat ze bezitten – zoals bepaalde voetbalkwaliteiten – of door geldelijke transacties ten goede aan de economische ontwikkelingen in een land. Voor getalenteerde individuen, zoals profvoetballers, geldt dat ze vanwege hun uitzonderlijke (voetbal) kwaliteiten in aanmerking kunnen komen voor de formele nationaliteit van een land aanvullend op, of ter vervanging van, dat van hun geboorteland of dat van hun familie – het zogenaamde *jus talentii*.

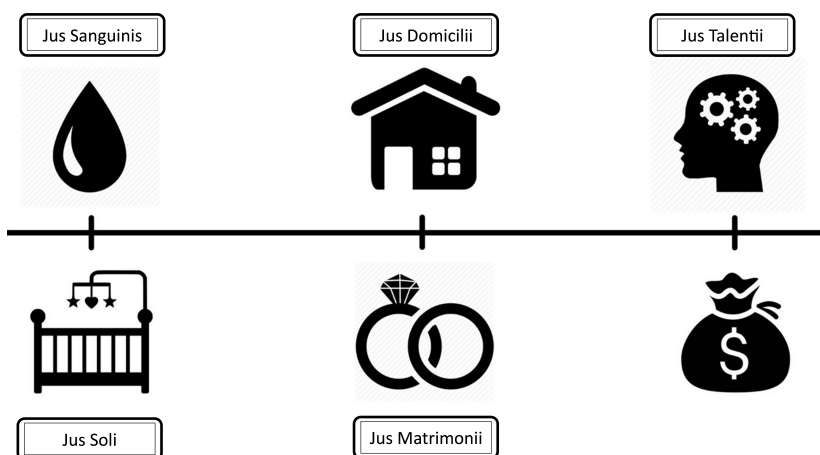
Het is van belang om te benadrukken dat de spelergeschiktheidsregels van de FIFA, net als de internationale sportregels van andere transnationale sportfederaties zoals het IOC, niet proberen te interfereren met de manieren waarop nationale overheden vorm geven aan hun wetgeving rondom het verkrijgen van de formele nationaliteit van het land. FIFA erkent het onbetwistbare recht van landen om hun eigen regelgeving te bepalen met betrekking tot formele nationaliteit, en reguleert de 'voetbationaliteit' van nationale vertegenwoordigers binnen de kaders van het internationale voetbal. Voor voetballers betekent dit in de praktijk dat ze het paspoort van het land dat ze op het veld vertegenwoordigen dienen te bezitten, maar dat het niet uitmaakt hoe ze dat hebben verkregen. Voetballers met een duale nationaliteit kunnen daarmee in principe kiezen welk van de landen, waarvan ze de formele nationaliteit bezitten, ze willen vertegenwoordigen in het internationale voetbal.

Duits modelminderheid

Even terug naar Mesut Özil. Op basis van zijn geboorteland en zijn familiegeschiedenis heeft Özil *formeel* gezien een duale nationaliteit; de Duitse en de Turkse. Volgens de geschiktheidsregels van de FIFA kwam hij daarmee in aanmerking om zowel Duitsland als Turkije te vertegenwoordigen in het internationale voetbal. Het internationale voetbal, alsook de Duitse wet, staat echter niet toe dat een volwassene meer dan één formele nationaliteit bezit. Door zijn uitzonderlijk voetbaltalent wekte Özil al vroegtijdig de interesse van zowel de Duitse als de Turkse voetbalbond, waardoor hij al op zeventienjarige leeftijd de keuze moest maken welk van de twee landen hij zou gaan vertegenwoordigen in het internationale voetbal. Een lastige keuze voor de toen 17-jarige Özil, te meer omdat hij zichzelf ziet als een mengsel van zijn twee culturen: *'Whilst I grew up in Germany, my family background has its roots firmly based in Turkey. The contr hearts, one German and one Turkish'*.

Na lang overleg met zijn familieleden, waarin Özils gevoelens voor beide landen ter sprake kwam, koos hij voor Duitsland. Om dit praktisch mogelijk te maken moest Özil, met pijn in zijn hart en in dat van zijn ouders, afstand doen van zijn Turkse formele nationaliteit. Waar voor een deel van de buitenwereld het inleveren van zijn Turkse paspoort werd gezien als een uiting van het afstand nemen van Turkije, veranderde er voor Özil niets in zijn morele verbondenheid met Turkije. Zijn keuze voor het Duitse elftal, en daarmee voor de Duitse formele nationaliteit, was voor hem een praktische formaliteit waartoe hij werd gedwongen door de Duitse wet en de FIFA aangezien beiden maar één sportnationaliteit toestaan.

Hierover zei hij: *'It was not an explicit rejection of Turkey. Just because I'd chosen to play for Germany didn't mean that Turkey wasn't close to my heart. I wasn't shutting myself off from Turkey and its people'*.

Verschillende manieren om formele nationaliteit te verkrijgen (Bron: auteur)

Bron: Markus Winkler via Unsplash

Na zijn besluit om Duitsland te vertegenwoordigen in het internationale voetbal, is Özil meerdere malen in de Duitse pers geprezen als het voorbeeld van geslaagde integratie in Duitsland; hij werd zelfs gezien als Duitse modelminderheid. Zijn nieuw verworven, en politiek geladen, status als modelminderheid werd in 2010 benadrukt toen hij een Bambi Award, een Duitse mediaprijs, won in de categorie 'Integratie'. Özils publieke status als modelminderheid werd daarnaast ook bevestigd door het feit dat hij tussen 2011 en 2016 vijfmaal tot Duits voetballer van het jaar is verkozen door het Duitse publiek.

Van Duitse Bambi naar Turkse grijze wolf

Het publieke imago van Mesut Özil verandert echter radicaal op 13 mei 2018, vlak voor de start van het WK voetbal in Rusland. De aanleiding is een ontmoeting die Özil samen met zijn Duits-Turkse teamgenoot Ilkay Gündogan – de huidige aanvoerder van het Duitse nationale elftal – heeft met de Turkse president Recep Tayyip Erdoğan. Foto's van deze ontmoeting, waarop Özil, Gündogan en Erdoğan gezamenlijk poseren, worden breed gedeeld in de Duitse media. Dit publieke optreden van Özil – wat op zichzelf als politiek onhandig kan worden gezien vanwege Erdoğan's antiwesterse en autocratische leiderschap – leidde in Duitsland tot een politiek en maatschappelijk debat over duale nationaliteit en nationale verbondenheid, vooral van Duitsers met een Turkse migratieachtergrond.

Waar een deel van de Duitse bevolking Özils ontmoeting met de Turkse president ziet als een steunbetuiging aan Erdoğan en zijn politieke regime, reageerde Özil op de controversie door te zeggen dat de ontmoeting voor hem slechts een betuiging van respect was aan het hoogste ambt van het land van zijn familie. Toen Duitsland als uittreidend wereldkampioen al in de groepsfase werd uitgeschakeld op het WK van 2018, werd Özil de zondebok voor het teleurstellende resultaat van *Die Mannschaft*, het Duitse voetbalteam. De samenloop van deze gebeurtenissen deed Özils publieke imago omslaan van een Duitse Bambi naar een Turkse grijze wolf.

Een belangrijke rol in de statusverandering van Özil is weggelegd voor de Duitse media. Het waren namelijk verschillende Duitse media die, vlak na de uitschakeling van *Die Mannschaft* op het WK van 2018, vraagtekens plaatsten bij Özils morele nationaliteit; zijn

verbondenheid met Duitsland en de Duitse natie. Daarbij grepen de Duitse media onder meer terug op zijn ontmoeting met Erdoğan voorafgaand aan het desbetreffende WK. Zo zijn er herhaaldelijk stukken gepubliceerd die (al dan niet impliciet) Özils culturele verbondenheid met Turkije aanhaalden, veelal in termen van loyaliteit en trots, en daarmee Özil wegzettend als 'niet-echt-Duits'. De Duitse media bekritiseerden dus niet alleen de voetbalprestaties van Özil of de (tegenvallende) prestaties van het Duitse nationale team. Hun kritiek was vaak (impliciet) gericht op Özils Turkse afkomst en zijn anders dan de Duitse norm zijnde culturele opvoeding. Door deze framing werd Özil, net als vele andere Duitsers met een Turkse migratieachtergrond, geportretteerd als de 'Ander' binnen de Duitse samenleving. Doordat de kritiek vanuit de Duitse media zich in toenemende mate richtte op persoonlijke, niet voetbal gerelateerde zaken, overschreden ze voor Özil zijn privacygrens. Hij vond dat kritiek hebben op zijn prestaties als voetballer mag, maar hem aanvallen op zijn affiniteit met Turkije en de Turkse natie ging hem te ver. De berichtgevingen en de veranderende publieke opinie in Duitsland gaven Özil het gevoel dat hij niet langer volledig Duitser was. Vanuit een moreel oogpunt kan gesteld worden dat, alhoewel Özil formeel gezien nog steeds Duitser is, hij zijn morele Duitse nationaliteit hier deels verloor.

Hoewel iemands formele en morele nationaliteit in de praktijk onlosmakelijk met elkaar zijn verbonden – aangezien elke formele opvatting over nationaliteit een moreel aspect bezit – gaat het bij iemands morele nationaliteit om het behoren tot een samenleving. De acceptatie dat iemand volwaardig onderdeel is van een samenleving geschiedt op basis van veelal onzichtbare idealen die heersen in de desbetreffende samenleving; idealen die tamelijk homogeen en historisch verankerd zijn. Het 'horen bij een samenleving' is in de praktijk vaak gerelateerd aan het bezitten en uitdragen van bepaalde alledaagse en daardoor banale kenmerken die (de dominante groep binnen) een samenleving karakteriseren. Voorbeelden zijn een overeenkomst in nationaliteit, etniciteit, geslacht, sociale klasse, religie, uiterlijke fysiek en culturele affiniteit. Voor mensen met een migratieachtergrond is het behoren tot een samenleving een dagelijkse machtsstrijd met de alledaagse kenmerken van een samenleving, aangezien zij continu aan de heersende idealen van een samenleving dienen te voldoen – ook als dit onmogelijk is. Deze machtsstrijd maakt

morele nationaliteit inherent conditioneel en temporair, zeker voor mensen met een migratieachtergrond.

Nationale vertegenwoordigers in internationale sport met een migratieachtergrond, zoals Özil, lijken een extra bewijslast te moeten dragen: zij moeten voortdurend aan de dominante groep in de samenleving bewijzen dat zij ontegenzeggelijk behoren tot de samenleving waarvoor zij op het sportveld strijden. Dit is iets wat spelers zonder migratieachtergrond nooit hoeven te doen. In zijn afscheidsbrief van het Duitse nationale elftal verwijst Özil expliciet naar een aantal persoonlijke ervaringen met deze dagelijkse machtsstrijd: *'I am still not accepted into society' en 'I am treated as being 'different'.* Het heeft er alle schijn van dat Özils morele Duitse nationaliteit in toenemende mate wordt beoordeeld, of zelfs veroordeeld, op niet-voetbal gerelateerde kenmerken. Denk aan het feit dat hij praktiserend Moslim is, zijn vermogen om andere talen dan enkel Duits te spreken en zijn Turkse uiterlijk. Beoordeeld worden op dit laatste kenmerk is overigens puur racisme. Zelf begrijpt Özil de radicale omslag van zijn morele nationaliteit niet: *'I was born and educated in Germany, so why don't people accept that I am German?'*.

De controverse rondom Özil is een typisch voorbeeld van de integratie-paradox

De toekomst van het internationale voetbal

De pijnlijke breuk tussen Mesut Özil en het Duitse nationale voetbalteam kan gezien worden als een weerspiegeling van het conditionele en temporaire karakter van morele nationaliteit. De afscheidsbrief van Özil is het gevolg van de controverse over zijn ontmoeting met de Turkse president Erdoğan en de vroegtijdige uitschakeling van Die Mannschaft op het WK van 2018. Daarmee is deze symbool voor de fragiliteit van het behoren tot een multiculturele samenleving voor mensen met een migratieachtergrond. In Duitsland staat de morele nationaliteit van Turkse Duitsers al jaren onder druk, onder meer door de negatieve perceptie van en dito opvattingen over Turkse immigranten die heersen in de Duitse samenleving. Al sinds de jaren zeventig wordt de Turkse gemeenschap in Duitsland stevast negatief in beeld gebracht, als zijnde een probleemgroep in de Duitse samenleving, in het publieke debat, in de media en in de nationale politiek. Dit wordt onder meer gedaan door het gebruik van dichotomieën waardoor de Duitse samenleving in tweeën wordt gesplitst en 'de Ander' wordt gecreëerd: een 'wij versus zij' en 'hier tegen daar'. Dit stigma heeft Duitse burgers met een Turkse migratieachtergrond geconfronteerd met achterstanden op allerlei vlakken binnen de Duitse samenleving.

Het mag geen verrassing zijn dat Mesut Özil niet de enige voetbalinternational, of andere professionele atleet, met een migratieachtergrond is wiens doen en laten – zowel binnen als buiten de sport – publiekelijk onder een vergrootglas ligt.

Discussies over of een voetballer, dan wel atleet, met een migratieachtergrond het *moreel* verdient om een land te vertegenwoordigen floreren in de huidige tijdsgeest. Gelijkaartige controverses en publieke waardeoordelen over de geschiktheid van een speler om 'zijn' land te vertegenwoordigen in internationale sportwedstrijden, veelal geframed in termen van loyaliteit aan de (voetbal)natie en nationale trots, duiken ook op in andere

Europese landen. Zo is de discussie rondom de diversiteit binnen het nationale voetbalelftal van Frankrijk bijna vaste prik rondom WK's en EK's; zelfs in de nasleep van de door Frankrijk gewonnen WK's in 1998 en 2018. Deze controverses komen stevast voort uit het maatschappelijk en politiek debat over duale nationaliteit en nationale verbondenheid.

Het oordeel of iemand met een migratieachtergrond moreel gezien bij een samenleving hoort, lijkt steeds meer te worden gebaseerd op normatieve idealen van het 'erbij horen'. In het geval van voetballers met een migratieachtergrond, zoals Özil, lijkt het vrij weinig te maken te hebben met hun voetbalkwaliteiten of hun formele nationaliteit, maar meer met of hun alledaagse uitingen die overeenkomen met de heersende idealen binnen een samenleving. Als gevolg hiervan lijkt de acceptatie en erkenning van mensen met een migratieachtergrond om daadwerkelijk tot een samenleving te behoren steeds meer te zijn gebaseerd op een complex, contextafhankelijk samenspel tussen verschillende normatieve, vaak onzichtbare, idealen binnen een samenleving. Dit maakt dat formele nationaliteit niet per se een voldoende voorwaarde is voor migranten, of zelfs de kinderen van migranten, om moreel, en zonder enige discussie, geaccepteerd te worden als onderdeel van een samenleving.

De controverse rondom Özil is een typisch voorbeeld van de integratie-paradox. Enerzijds worden spelers met een migratieachtergrond zoals Özil onderwerp van controversiële debatten over duale nationaliteit en nationale verbondenheid. Daarin worden zij vaak weggezet als niet volledig behorend tot de samenleving waarin ze leven en die ze vertegenwoordigen in de internationale sport. Aan de andere kant benadrukt hun aanwezigheid als nationale vertegenwoordigers in de internationale sport juist hun geslaagde integratie in de samenleving. Of nationale vertegenwoordigers met een migratieachtergrond bij een samenleving horen lijkt echter vooral af te hangen van hun continue uitingen van de heersende idealen. Zolang de prestaties van vertegenwoordigers met een migratieachtergrond zowel op het veld als in de samenleving op of boven de verwachte normen van morele nationaliteit liggen, horen ze erbij; alleen als 'wij' winnen...

Literatuurselectie

- lorwerth, H., A. Hardman & C.R. Jones (2014) Nation, State and Identity in International Sport. *National Identities* 16, nr. 4, pp. 327–347.
- Jansen, J. & M. Skey (2020) Who Can Represent the Nation? Elite Athletes, Global Mega Events and the Contested Boundaries of National Belonging. *Sociology* 54, nr. 6, pp. 1194–1211.
- Seiberth, K., A. Thiel & R. Spaaij (2019) Ethnic identity and the choice to play for a national team: a study of junior elite football players with a migrant background. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 45, nr. 5, pp. 787–803.
- Van Campenhout, G. (2022) A Team of National Representatives? A History of the Football World Cup, c. 1930–2018. Rotterdam: Erasmus University.
- Van Campenhout, G. & H. van Houtum (2021) 'I am German When we Win, but I am an Immigrant When we Lose'. Theorising on the Deservedness of Migrants in International Football, Using the Case of Mesut Özil. *Sport in Society* 24, nr. 11, pp. 1924–1940.

Gijs van Campenhout (g.vancampenhout@uu.nl) is Universitair Docent Geografie, Jeugd en Educatie bij de faculteit Geowetenschappen van de Universiteit Utrecht. Dit artikel is gebaseerd op zijn proefschrift 'A Team of National Representatives? A History of the Football World Cup, c. 1930–2018'.

ESSAY - Jeroen Scheerder

RUIMTE VOOR BEWEGING?

Uit de populariteit van bepaalde sportvormen blijkt dat de publieke ruimte aan belang wint. De vraag is dan welke sociale groepen hierbij voordeel hebben. Zullen planologen en bewegingsexperts er in slagen meer samen te werken opdat diverse geledingen van een volwaardig publiek sportaanbod kunnen profiteren? In deze bijdrage bestuderen we of de verdeling van ruimte in functie van sportbeoefening een sociaal gelaagd patroon vertoont.

De late geboorte van de 'sportgeografie'

Sport en ruimte kennen zonder twijfel heel wat gemeenschappelijke raakvlakken. Meer nog, vaak is er zonder een aangepaste omgeving geen mogelijkheid om sportactief te zijn en is een zekere vorm van ruimtelijke planning juist vereist. Ondanks deze klaarblijkelijke evidentie is de interesse voor een interdisciplinaire benadering van deze twee domeinen pas relatief laat tot stand gekomen. Zowel vanuit de bewegingswetenschappen als de fysische en sociale geografie, maar ook stedenbouw en ruimtelijke ordening, was er lange tijd nauwelijks aandacht voor een meer geïntegreerde aanpak. Wetenschapsdisciplines waarin de analyse van sport en fysieke activiteit centraal staan kwamen reeds tot volle ontwikkeling in de tweede helft van de vorige eeuw, een periode die gekenmerkt wordt door een sterke populariteitstoename van zowel participatie- als spektakelsport. Dat geldt niet alleen voor biomedisch georiënteerde specialismen als biomechanica en inspanningsfysiologie, maar even goed voor sociaalwetenschappelijke subdisciplines als sportantropologie, sporteconomie, sportpsychologie en sportsociologie. De inzichten op basis van deze wetenschappen

hebben onmiskenbaar ook een impact gehad op de invulling en uitvoering van het naoorlogse publieke sport- en bewegingsbeleid. 'Sportgeografie' of 'ruimtelijke sportplanning' zijn daarentegen nog steeds geen vaste waarden in het academische curriculum.

Ook in de beleidsvoering zelf bleven de organisatie van respectievelijk sport en ruimte lange tijd grotendeels gescheiden. Decennialang was in de ruimtelijke structuurplannen die de Vlaamse overheid hanteerde nauwelijks aandacht voor sport en werd in de Vlaamse sportbeleidsplannen de nood aan sportinfrastructuur zelden vanuit een breder maatschappelijk en ruimtelijk perspectief ingevuld. Ongetwijfeld speelt hier mee dat in Vlaanderen het ruimtelijke beleid voor sport en recreatie hoofdzakelijk op gemeentelijk en provinciaal niveau gevoerd werd en wordt. Een regionaal aangestuurde, interdisciplinaire, planmatige en bij voorkeur wetenschappelijk onderbouwde aanpak dringt zich evenwel meer dan ooit op. Dat geldt zowel voor het implementeren van specifieke sportinfrastructuur (atletiekpiste, voetbalveld, zwembad, ...) als voor het inrichten van een bewegingsstimulerende publieke ruimte. Initiatieven als active cities, vital cities en

smart sporting cities onderstrepen het belang van een dergelijke geïntegreerde benadering. Ook bewegingsculturele innovaties als urban sports en de onmiskenbare populariteit van stedelijke doe- en kijksportevenementen vereisen dat de beschikbare ruimte zowel fysisch als sociaal zo optimaal mogelijk gestructureerd en georganiseerd wordt, wil men de sportbeoefening en sportbeleving van zowel bewoners als bezoekers bevorderen. Niet enkel wat onderwijs en onderzoek betreft, maar ook op het vlak van beleidsvoering is een nauwere samenwerking tussen onder meer (sociaal) geografen, planologen en stedenbouwkundigen enerzijds en sport- en bewegingswetenschappers anderzijds aldus meer dan ooit aan de orde. Demografische evoluties zoals een ouder wordende bevolking en een toenemende sociale en culturele diversiteit, de toegenomen aandacht voor gezondheid en preventie, alsook de verdere popularisering van vrijetijdssport kondigen bovendien heel wat uitdagingen maar ook opportuniteiten aan.

De publieke ruimte als sportief decor, promotor en innovator

Het is duidelijk dat heel wat aanbieders en gebruikers op vaak heel verschillende manieren beslag leggen op de beperkte bewegingsruimte. Een groeiende bevolking, de verdere verstedelijking, het nastreven van economische groei en niet aflatende noden inzake woonmarkt en mobiliteit vereisen allen ruimte en infrastructuur. De vraag naar ruimte voor sport en beweging zal in de toekomst evenwel niet afnemen. Integendeel, met de vermaatschappelijking van sport heeft deze zowel in de tijd als in de ruimte een centrale positie in onze samenleving verworven. Opvallend daarbij is net het potentieel van de publieke ruimte. Die wordt steeds meer opgevoerd als decor, als promotor en als innovator van en voor sport. De functie van decor mag blijken uit het toegenomen belang van zowel actieve als meer passieve sportbelevissen. Voorbeelden van respectievelijk doe- en kijkspektakels zijn sight-running als ludieke vorm voor het verkennen van een stad enerzijds en topsportevenementen in een treinstation (zie bijvoorbeeld het WK 3x3-basketbal 2022 in Antwerpen) of op een stadsplein (denk aan de discus- en speerwerpcompetitie van het EK atletiek 2016 op het Museumplein in Amsterdam) anderzijds. Doe- en kijksport worden hier vaak ingezet als onderdeel van een uitgekiende citymarketingstrategie. Diezelfde publieke ruimte fungeert ook meer en meer als sportpromotor. Diverse vormen van sportinfrastructuur worden via overheidsmiddelen gesubsidieerd of ter beschikking gesteld. Hierdoor wordt zowel het eerder klassieke sportaanbod via het verenigingsleven ondersteund als nieuwe beweegplekken geconstrueerd, van de traditionele gymhal tot het quasi pop-up outdoor-zwemdok in havenwater. Tegelijkertijd wordt sportbeoefening ook gepromoot door middel van publieke events als city runs, urban trails en sportieve wandelingen doorheen het hinterland van grootsteden. Niet alleen als decor en promotor maar ook als innovator laat de publieke ruimte zich steeds meer gelden. Het gaat dan niet alleen om productinnovatie zoals een stadsfitness of slimme technologie om het sport- en bewegingsgedrag in de publieke ruimte in kaart te brengen. Even goed betreft het sociale sportinnovaties, zoals bijvoorbeeld laagdrempelige en erg toegankelijke sportpraktijken in eigen wijk zoals buurtvoetbal, pleintjesbasketbal of parkskaten, waarbij maatschappelijke uitdagingen als de bestrijding van armoede of discriminatie centraal staan. Hier is vaak de nabijheid en authenticiteit van een tot sport- en beweegplek omgetoverde weg, plein of park een bron van creativiteit en innovatie.

Popularisering versus democratisering van sportparticipatie

Grootschalig populatieonderzoek toont aan dat gedurende de voorbije halve eeuw steeds meer mensen sportactief geworden zijn. Voor Vlaanderen bleek op het einde van de jaren zestig iets meer dan een vijfde van de 12- tot en met 75-jarige bevolking actief aan sport te doen gedurende de vrije tijd. Vijf decennia later is dit aandeel haast verviervoudigd. Vandaag komen acht

op de tien Vlamingen actief in contact met vrijetijdssport. Dat het aantal sportbeoefenaars sterk gestegen is, kan voornamelijk toegeschreven worden aan de sterke popularisering van loopsport, fitness en wielertoerisme. Het gaat hier om sport- en bewegingsvormen die niet noodzakelijk gebonden zijn aan het reguliere aanbod van sportclubs. Voor de beoefening van loop- en fietssport is men bovendien niet afhankelijk van een sportspecifieke setting. Kennelijk biedt de publieke ruimte hier in de vorm van de openbare weg, een bos of stadspark heel wat mogelijkheden om aan hedendaagse beweegnoden te voldoen. Eerder dan het nastreven van een competitie of prestatie overheersen bij deze populaire fysieke activiteiten daarenboven beweegredenen als gezondheid en gezelligheid. Daardoor worden ook makkelijker nieuwe doelgroepen aangesproken, waaronder vrouwen en ouderen.

De vraag naar ruimte voor sport en beweging zal niet afnemen.

Dat de actieve deelname aan vrijetijdssport aan populariteit wint, impliceert evenwel niet dat het sportdeelnamegedrag in Vlaanderen gedemocratiseerd is. Het feit dat een op de vijf Vlamingen volledig sportinactief is, dient ook vanuit een sociaal perspectief te worden geïnterpreteerd. Niet-sporters zijn immers nog altijd in grotere mate aanwezig onder vrouwen, ouderen, lager opgeleiden, lagere inkomens, niet-werkenden, mensen met een migratieachtergrond, mensen met een beperking, et cetera. Ondanks een publiek Sport voor Allen-beleid van meer dan vijftig jaar blijft de sportbeoefening aldus een sociaal gestratificeerd patroon vertonen. Die sociale gelaagdheid komt ook tot uiting in de specifieke sportvoorkeur. In die zin blijkt uit langlopend sportparticipatieonderzoek dat er nog steeds een onderscheid gemaakt kan worden tussen sporten voor zogenaamde hogere klassen, de middenklasse en lagere klassen. Golf en ski kunnen als elitaire sporten geëtiketteerd worden, loop- en zwemsport als typische middenklassesporten en dans en wielrennen als lage-sociale-statussporten. Voetbal en fitness blijken daarentegen door alle sociale bevolkingslagen in gelijke mate te worden beoefend en kunnen daarom als gedemocratiseerde sporten worden aangeduid.

Naar een ruimtelijke analyse van de sociale sportgelaagdheid

Vanuit een ruimtelijk perspectief kan het zinvol zijn om de hiervoor geduide sociale gelaagdheid van de sportbeoefening aan een verdere analyse te onderwerpen. Zo kunnen we een onderscheid maken tussen drie groepen van sporten die elk een specifieke invulling en besteding van de ruimte met zich meebrengen. Vervolgens bestuderen we hoe deze sportclusters zich sociaal profileren door de sociale status van de beoefenaars in rekening te brengen. De eerste groep zouden we kunnen omschrijven als 'sportspecifiek-indoor'. Het gaat om sporten die voor hun beoefening doorgaans intensief gebruik maken van een overdekte ruimte die specifiek en meestal uitsluitend voor de desbetreffende sport voorzien is. Denk hierbij bijvoorbeeld aan sportaccommodaties als een gymnastiekhal, een dojo of een zwembad. De tweede groep kan gedefinieerd worden als 'sportspecifiek-outdoor'. Daarmee verwijzen we naar sporten die eveneens intensief beroep doen op een specifieke ruimte, maar waarvan de beoefening in de open lucht plaats vindt. Voorbeelden zijn hier een atletiekpiste, een golfbaan en een voetbalveld. De derde categorie bestaat uit sport- en bewegingsvormen die voor hun beoefening in openlucht plaatsvinden, doorgaans geen specifieke ruimte vereisen en

deze ruimte eerder delen met andere activiteiten die al dan niet op hetzelfde moment beoefend kunnen worden. Deze geven we daarom het etiket 'niet-sportspecifiek-outdoor'. Het gaat hier onder meer om fysieke vrijetijdsactiviteiten als wandelen, joggen en fietsen, en dus veelal om zogenaamde zachte weggebruikers. Als voorbeelden van accommodaties kan dan verwezen worden naar trage wegen, loopomlopen, fietspaden en jaagpaden langs kanalen. Het is duidelijk dat deze classificatie niet als uitputtend beschouwd kan worden. Bepaalde sporten kunnen immers zowel indoor als outdoor beoefend worden (basketbal, klimmen, tennis, zwemmen, ...) en/of vinden zowel in een sportspecifieke als in een niet-sportspecifieke setting plaats (fietsen, lopen, zwemmen, ...). Daarbij dient evenwel te worden opgemerkt dat een verdere opdeling van sporten wél een meer afdoende operationalisering qua ruimtegebruik toelaat: wegwielrennen op de openbare weg versus baanwielrennen in een velodroom, clubbasket in een baskethal versus pleintjesbasket in openlucht, competitiezwemmen in een zwembad versus het zwemonderdeel bij triatlon in een kanaal of meer, veldvoetbal versus zaalvoetbal, spinning in een fitnesscentrum versus een workout in de buitenfitness, etc. Heel wat typische outdoor-sporten kennen vandaag ook een indoor-variant (indooratletiek, indoorgolf, indoorski, ...). Maar doorgaans is de outdoor-variant heel wat populairder inzake beoefening en/of meer aanwezig inzake accommodatie.

De vraag kan nu gesteld worden of een bepaalde sportcluster met bijhorend ruimtegebruik een verschillend sociaal profiel van sportbeoefenaars met zich meebrengt. Of anders verwoord: kent het sportief gebruik van ruimte ook een sociale gelaagdheid? En 'claimen' sociale groepen aldus een bepaalde ruimte voor hun sport- en beweeggedrag? Voor deze verkennende analyse maken we gebruik van de sociale statuspiramide van de sportbeoefening in Vlaanderen die door bewegingswetenschappers van de KU Leuven op regelmatige basis opgesteld wordt. Op basis van de sociale positie van sporten in deze piramide kunnen we vaststellen dat de cluster 'sportspecifiek-indoor' geen specifiek sociaal patroon vertegenwoordigt. Vormen van indoor-sporten worden met andere woorden door participanten uit diverse sociale groepen in de samenleving beoefend. Ook voor de tweede cluster 'sportspecifiek-outdoor' blijkt deze bevinding op te gaan: plaatsgebonden outdoor-sporten worden beoefend door sporters uit verschillende maatschappelijke geledingen. Uit deze resultaten kan worden afgeleid dat het sportaanbod in specifieke, sportgebonden indoor- en outdoor-infrastructuur een relatief ruim sociaal bereik kent aangezien zowel hoge-, midden- als lage-sociale-statussporten in dit aanbod vertegenwoordigd zijn. Het gaat dan wel in sterke mate om clubgebonden sportbeoefening die in tegenstelling tot het ongebonden sport- en bewegingsaanbod minder dan een derde van de 12- tot en met 75-jarigen in Vlaanderen weet te bereiken.

Dat brengt ons bij de cluster van 'niet-sportspecifiek-outdoor'. De sport- en bewegingsvormen die hieronder ressorteren blijken vandaag niet alleen erg populair te zijn maar bovendien ook in sterke mate door middenklassers gepraktiseerd te worden. Zoals eerder aangegeven gaat het hier om fiets-, loop- en wandelsporters die voor de beoefening van hun sport blijkbaar graag en veel gebruik maken van de publieke, niet-sportgebonden ruimte. Voor deze groep van sporters gelden gezondheid (fit), gezelligheid (fun) en/of vrijheid (free) als belangrijke motieven en waarden, waardoor de sport- en beweegvormen die ze beoefenen ook als 'lifetime sporten' omschreven worden. Voor deze motieven en waarden gaat deze groep van sporters dus niet zozeer op zoek naar specifieke indoor- of outdoor-sportplekken, maar vinden ze vooral hun sportgading in de ruimte die 'publiek' is, een ruimte waarvan logischerwijze een in een aantal groot én zeker sociaal divers publiek sportief gebruik van zou moeten kunnen maken. Dat laatste blijkt dus vooralsnog niet het geval op basis van onze exploratieve analyse. Alvast één uitzondering kan hier gemaakt worden. Met name urban sports, waaronder 3x3 basket, breaking, skateboarden

maar bij uitbreiding ook pleintjesvoetbal en stadsfitness vallen, worden ook in de niet-sportgebonden publieke ruimte beoefend en weten bovendien (ook) andere sociale groepen aan te spreken dan middenklassers. Alleen is de populariteit van deze sporten vooralsnog niet vergelijkbaar met die van de lifetime sporten. Het blijken dus vooral lifetimesporters te zijn die de publieke ruimte aanwenden, een ruimte die geen sportspecifieke bestemming kent maar door overheden wel steeds meer voor de beoefening en promotie van sportieve beweging ingezet wordt.

Kent het sportief gebruik van ruimte ook een sociale gelaagdheid?

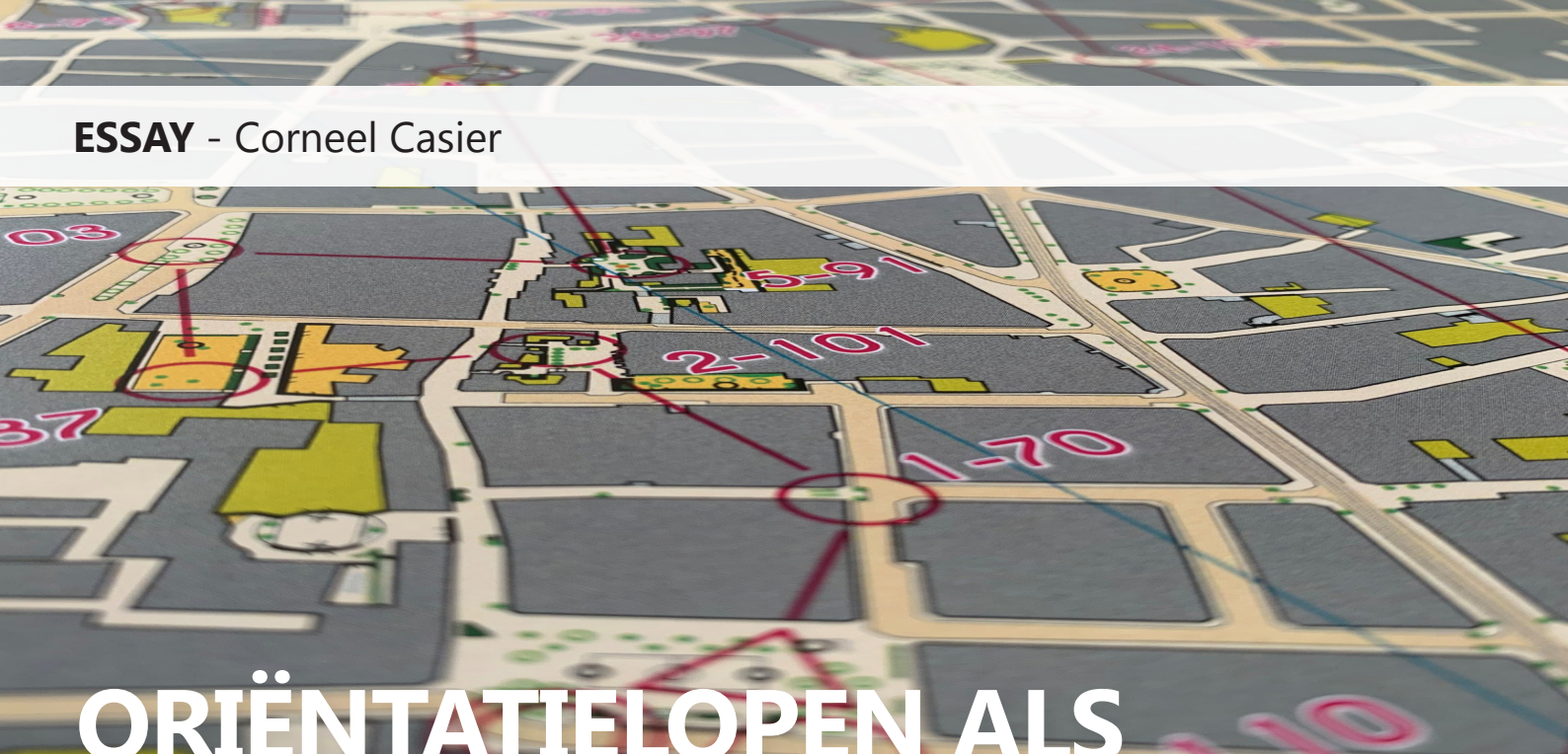
Uitleidend

In een steeds meer volgebouwd Vlaanderen vindt een toenemend aantal sport- en bewegingsadepten hun gading in 'niet-sportgerelateerde' ruimtes, zoals de openbare weg, een stadspark of een stukje groen landschap. Deze ontwikkeling kan positief onthaald worden omdat het om een zo optimaal mogelijk gebruik van (nog) beschikbare publieke ruimte gaat, ter bevordering van een sportieve en gezonde levensstijl. Echter, op basis van onze exploratieve analyse gaat achter dit publieke aanbod en publieke promotiebeleid een sociale vertekening schuil. Bepaalde sociale groepen blijken via deze infrastructurele weg (nog) meer sport- en bewegingskansen te krijgen in vergelijking met groepen die minder gemakkelijk of zelfs geen aansluiting bij het (publieke) sportaanbod vinden. Samen met andere deskundigen zullen planologen en bewegingsexperts daarom niet alleen nog meer de handen in mekaar moeten slaan bij het ontwerpen en implementeren van een bewegingsvriendelijke omgeving, maar ook voldoende oog moeten hebben voor ruimtelijke ingrepen in functie van sport- en bewegingskansen voor iedereen en maatschappelijk kwetsbaren in het bijzonder.

Literatuurselectie

- Huyghe, J., D'Hoore, N., Thibaut, E. & Scheerder, J. (2024). Unveiling the urban sports landscape. Profiling participants, motives and policy implications. *PLoS ONE* 19(7): e0306305. DOI: 10.1371/journal.pone.0306305.
- Scheerder, J. (2021). De fiets als redder van de stad en vice versa. In: F. Hergelincx, J. Scheerder, B. Vanreusel, D. Vansacker, N. Van Zutphen & J. Brepoels. *Leuven en koers. Fietsen door anderhalve eeuw wielergeschiedenis (Salsa! Cahiers 17)*. (pp. 84-87). Leuven: Salsa!
- Scheerder, J. & Thibaut, E. (2021). Studie over de Bewegingsactiviteiten in Vlaanderen (SBV) 1969-2019. De sociale gelaagdheid van sportbeoefening (Beleid & Management in Sport Studies 101). Leuven: KU Leuven/Onderzoeksgroep Sport- & Bewegingsbeleid.
- Scheerder, J. & Vos, S. (Eds.) (2015). *Geen sportcultuur zonder sportinfrastructuur. Management en marketing van sportaccommodaties en sportevenementen (Management & Bestuur in Sport 8)*.
- Steland, P., Scheerder, J., Vanden Broucke, L., Claes, E., Hoekman, R. & van der Poel, H. (2017). *Naar een globaal sportinfrastructuurplan in Vlaanderen. (Beleid & Management in Sport Studies 31)*. Leuven/Brugge: KU Leuven

Jeroen Scheerder (jeroen.scheerder@kuleuven.be) is hoogleraar sportbeleid en sportsociologie aan het Departement Bewegingswetenschappen van de KU Leuven en research associate van de UNESCO Chair for Sport, Development, Peace (SDP) & Olympic Education aan de Faculty of Community & Health Sciences van de University of the Western Cape (UWC).

ORIËNTATIELOPEN ALS URBANE SAFARI

Bron: Jeremy Genar

Ooit geprobeerd een bestemming te bereiken via Google Maps terwijl je dacht dat een andere route toch sneller zou zijn? Als toerist in een stad naar een kaart staan staren om de route naar het volgende monument te vinden? Er bestaat een loopdiscipline waarin juist deze uitdaging centraal staat: "oriëntatielopen".

In deze relatief onbekende outdoor-navigatiesport proberen deelnemers met behulp van kaart en kompas de weg te vinden. Het doel is om een vooraf onbepaalde route te volgen door alle controlepunten in de juiste volgorde te lokaliseren. Deze sport combineert fysieke activiteit met mentale uitdagingen, waarbij deelnemers terreinkenmerken moeten interpreteren en navigatiebeslissingen moeten nemen om efficiënt door het landschap te bewegen. Oriëntatielopen ontstond in het begin van de 20e eeuw in Scandinavië gezien het - voor de komst van satellietnavigatie - aanzienlijke militaire voordelen bood in bosrijke gebieden. In de loop der tijd evolueerde oriëntatielopen van een puur militaire oefening naar een recreatieve activiteit en uiteindelijk een competitieve sport die wereldwijd wordt beoefend, met ambities om als Olympische discipline erkend te worden.

De klassieke vorm van oriëntatielopen richt zich op het navigeren door bossen. Hierbij is het essentieel om vertrouwen te hebben in je ruimtelijk inzicht en besluitvaardigheid. Het vermogen om snel het terrein te scannen, relevante kenmerken te identificeren, en strategische routes te kiezen, speelt een cruciale rol. Daarnaast is flexibiliteit en het vermogen om snel te reageren op onverwachte obstakels of veranderingen in het terrein belangrijk. Dit vereist een combinatie van ervaring, intuïtie en een goed begrip van kaartlezen en kompasgebruik. De laatste jaren wordt de sport steeds vaker beoefend in stedelijke omgevingen. Bij deze sub-discipline ligt de nadruk nog meer op snelle routekeuzes in wijken van dorpen en steden. Deze verschuiving naar stedelijke gebieden heeft de sport breder toegankelijk gemaakt en draagt bij aan het vergroten van het bewustzijn van stedelijke ruimtes en hun culturele en architectonische waarde. De sport laat deelnemers plaatsen verkennen waar ze anders zelden zouden komen. Het is juist deze interactie tussen sport en stedelijke omgeving die oriëntatielopen zo interessant en relevant maakt voor zowel stadsplanners als atleten en recreatieve sporters. Zo hebben de specifieke kenmerken van de omgeving, zoals bijvoorbeeld een stad met veel nauwe steegjes en onderdoorgangen, of een planmatig aangelegde tuinwijk met

veel overzicht, een impact op hoe snel je je als loper doorheen de kaart kan bewegen. Deze variatie in stedelijke structuren daagt deelnemers uit om hun navigatievaardigheden aan te passen aan verschillende omgevingen, wat zorgt voor een verrijkende ervaring en een dieper begrip van de interactie tussen mens en ruimte.

Oriëntatielopen kan op verschillende niveaus worden beoefend, van recreatief tot competitief, en is geschikt voor mensen van alle leeftijden en vaardigheden. Door de niche van hun sport zijn oriëntatielopers sterk afhankelijk van de aangeboden wedstrijdkalender en beschikbare gebieden en kaarten. Soms is het alleen tijdens wedstrijden toegestaan om bepaalde gebieden op een kaart te belopen doordat die in privé-eigendom zijn. Het aantal kaarten is daarbij in Vlaanderen en Nederland eerder beperkt. Dit heeft tot gevolg dat veel wedstrijden, vooral die in bossen, plaatsvinden in gebieden die moeilijk bereikbaar zijn met het openbaar vervoer, wat de sport autoafhankelijk maakt. Deelnemers worden zo vaak gedwongen om lange afstanden te rijden om deel te nemen aan wedstrijden, wat een mogelijke uitdaging vormt en de sport minder inclusief maakt voor potentiële beoefenaars.

Kortom, oriëntatielopen biedt sporters de kans om de stedelijke of natuurlijke omgeving op een andere manier te ontdekken, hun navigatievaardigheden te testen en te ontwikkelen, en de stedelijke omgeving beter te begrijpen.

Corneel Casier (corneel.casier@ugent.be) is als doctoraatsonderzoeker verbonden aan de vakgroep Geografie van de Universiteit Gent, en is redacteur bij AGORA.

CASUS - Nick Schuermans

GRAVELBIKEN ALS TOEGEPASTE GEOGRAFIE

De laatste jaren heeft de gravelbike ook in de Benelux een hoge vlucht genomen. Met z'n kromgebogen stuur en brede banden laat die fiets je toe om ook onverharde wegen en paden door bos en veld op te zoeken. Op de meest uitdagende en rotsachtige paadjes komt een mountainbike met vering beter tot zijn recht. Maar op onverharde gravelwegen en dolomietpaadjes bol je op een gravelbike zonder vering dan weer net iets gezwinder door het landschap dan je met een mountainbike, een racefiets of een hoge bi zou doen.

Wie wel eens de sportpagina's van een krant openslaat, denkt misschien dat gravelbiken vooral om snelheid gaat. Op het voorbijje EK gravel in Leuven zagen we Jasper Stuyven en Lorena Wiebes door het Meerdaalwoud flitsen met in hun zog een motor met televisiecamera. De winnaars haalden snelheden van gemiddeld bijna veertig kilometer per uur. Toch is het belangrijk om in te zien dat gravelbikers uit verschillende ondersoorten bestaan. Ik woon zelf in Antwerpen. Onder de fietsers die met een gravelbike de bossen rond de stad verkennen tel ik niet alleen kermiscoureurs, maar ook materiaalmaniakken, moddermonsters, fietsfotografen, zondagsrijders, Stravastrevers en wieltrappisten.

Fietswandelen

Ik reken mezelf tot de categorie van de fietswandelaars. Gravelbiken draait voor mij niet om een hoog gemiddelde, maar om traagheid, openheid en nieuwsgierigheid. Ik stop voor een solitaire boom, een praatje met een voorbijganger of een mooie kromming in het grind. Ik rem ook voor dieren.

De laatste jaren heb ik het voorrecht om dit op een semi-

professionele manier te kunnen doen. Ik combineer mijn onderwijsopdracht als sociaal geograaf op de universiteit met werk als parcoursbouwer voor gravelevenementen en -reizen. In de praktijk voel ik me tijdens mijn werk op de fiets nóg meer geograaf dan tijdens mijn lessen sociale geografie. Eerst tuur ik uren op kaarten. Daarna doorkam ik een streek op zoek naar de mooiste gravelwegen. En eens mijn route af is, schrijf ik een uitgebreid verslag vol geografische wetenswaardigheden om mensen te overtuigen om er zelf ook op uit te trekken.

Mijn fietswerk bracht me al in Georgië en Colombia, maar ook in exotischere oorden zoals de Groote Peel of de Borinage. Die laatste regio leerde ik ooit als student in Leuven kennen in de lessen van Henk Meert. Meer dan twintig jaar terug toonde deze bevlogen professor sociale geografie me 'Les enfants du Borinage', een documentaire van Patric Jean die inzoomt op groezelige fabrieksruiïnes, smoezelige mijn dorpen en de mensen die er al generaties lang in armoede leven. Op excursie in de Borinage trokken we destijds ook naar de scheepslift van Strépy-Thieu en de mijnsite van Le Grand Hornu bij Mons.

Als parcoursbouwer op de gravelbike leerde ik de streek op een andere manier kennen. Het grote voordeel van fietsen is namelijk dat je niet van het ene excursiepunt naar het andere trekt, maar dat je ook al de plekjes daartussen leert kennen. In een streek als de Borinage is mijn gravelbike geen middel om snel van A naar B te geraken; wel om onderweg de rest van het alfabet te leren kennen. Zo bood mijn fiets me een unieke inkijk in het pokdalige landschap dat het monster van de Industriële Revolutie baarde. Het bleek niet alleen een lappendeken van weersinwekkende industrieterreuren en terrils als kegelvulkanen, maar ook van sprookjesachtige bossen vol voorjaarsbloei.

Mijn verkenningritten brachten mij sowieso op plekjes waar ik helemaal niet dacht te komen. In Hornu passeerde ik bijvoorbeeld een winkeltje met lampenkapjes, plastic bloempjes en porseleinen poppetjes. De etalage leek al 40 jaar niet meer aangeroerd. De prijzen stonden nog geafficheerd in Belgische franken. Alles aan min vijftig procent. Het juiste moment voor een koopje!

Soms bracht mijn gravelbike me zelfs op plekjes waar niemand dacht dat ik zou komen. Langs de spoorweg in Hainin loopt een pad dat op geen enkele kaart staat. Op het einde van dat pad: een camionette die stond te sidderen en te beven. In het portier: een jongedame in lederen knielaarzen.

Bij de verkrummelende mijn van Levant klonken dan weer gezangen uit een cafetaria. Een papier met een pijl, Arabische letters en het opschrift "salle de prière" deed vermoeden dat het om gebeden ging. Aan de buitenmuur: een afbrokkelende reclame voor het sterke bier Duvel. De Duvelmoskee...

De Borinage bulkt gewoon van dergelijke tegenstrijdigheden. Achterkleinkinderen van gastarbeiders in djellaba's én in lederen knielaarzen. De glorie van de industriële kathedralen én hun hedendaags verval. De warmte van 'Les enfants du Borinage' en de kille caravans en raamloze huizen waar ze wonen. De schatten die hier ooit uit de bodem zijn gehaald én de armoede in het hier en nu.

Op die manier is gravelbiken voor mij een oefening in toegepaste geografie. Mijn fiets is een hulpmiddel om een streek op een intense manier te verkennen. Terwijl ik op technische mountainbikepadjes vooral oog heb voor wortels en stenen, laat een gravelparcours me toe om een regio volledig in me op te nemen. Ik kom op plaatsen waar ik met dunne koersfietsbandjes nooit zou komen. Ik kan ook veel meer kilometers op een dag afleggen dan de gemiddelde wandelaar. En toch kan ik ook rondkijken en het landschap doorvoeld degusteren.

Verboden te fietsen!

Los van een kennismaking met een streek voorbij de karikaturen, biedt de gravelbike me ook een intrigerende inkijk in mobiliteitsbeleid en ruimtelijke planning. Terwijl ik in Nederland als fietser vaak het gevoel heb dat een rode loper voor me wordt uitgerold, is dat in België veel minder het geval. Zeker in een streek als de Borinage zorgt lintbebouwing ervoor dat je elke tien meter – bij elke oprit dus – een potentieel levensgevaarlijke situatie hebt. Eens je met de gravelbike het asfalt verlaat, neemt de verkeersveiligheid exponentieel toe.

Fietsen in de bossen krijgt de laatste jaren wel een politiek tintje. Zeker sinds de coronacrisis verwijzen boswachters graag naar toegenomen recreatiedruk en conflicten tussen wandelaars, fietsers en ruiters. Zelf heb ik daar weinig ervaring mee. Slechthorenden en lopers met koptelefoons durven al eens verrast zijn als ik ze inhaal. Niet-aangelijnde honden draven ook wel eens een eindje mee. Maar de meeste ruiters en wandelaars glimlachen toch als ik ze met een goedendag of bonjour passeer.

Wanneer ik als parcoursbouwer op pad ben in Nederlandse of Vlaamse bossen, merk ik wel dat de toegankelijkheidsreglementen van vele natuurdomeinen strenger worden. Op steeds meer plaatsen staan bordjes dat fietsers niet meer welkom zijn in het bos. Steeds meer paden worden afgesloten voor rijwiellriders. Dat

belemmert me niet alleen als ik gehuld in lycra met de gravelbike op pad ben, maar ook als ik met m'n dochters de stad wil ontvluchten op de fiets.

Ik kan perfect begrijpen dat fietsers niet overal welkom zijn. Dat ene pad op die populaire wandelroute kan ik inderdaad best vermijden. De broedplaats van de visarend verdient rust. Een kwetsbaar stukje moeras is niet gebaat bij diepe bandensporen. Ik zie in Vlaanderen ook nieuwe toegankelijkheidsreglementen voorbijkomen waar geel-zwart de dominante kleur is. Dat zegt niets over de Vlaamsgezindheid van de boswachters; wel over de overtuiging dat paden perfect gedeeld kunnen worden tussen wandelaars en fietsers, zo vertelt de legende van de kaarten me.

Elders wordt het fietswandelaars veel moeilijker gemaakt. In Nederland zijn er bijvoorbeeld heel wat bossen waar prachtige single tracks zijn aangelegd voor mountainbikers, maar waar alle andere paden voor fietsers zijn afgesloten. Hetzelfde verhaal in Nationaal Park Hoge Kempen in Belgisch Limburg. De mountainbikeroutes behoren tot de meest uitdagende van Vlaanderen, maar zijn voor gravelbikes te technisch. Vele grindwegen die door de bossen lopen zijn deel van het ruiternetwerk, maar staan niet open voor tweewielers. Waarom mag een ruiter met paard en kar wel genieten van die brede grinddreeven, maar een gravelbiker niet?

Ook het onderscheid dat gemaakt wordt tussen fietsers en wandelaars is eigenlijk niet gebaseerd op overtuigend wetenschappelijk onderzoek. Elke vorm van recreatie in een natuurlijke omgeving verstoort de fauna en de flora, maar zolang fietsers op de vaste paden blijven blijft hun impact niet per se groter dan die van wandelaars. Als beide groepen respectvol met elkaar omgaan, kan ook het gedeeld gebruik van wegen en paden in harmonie verlopen.

Fietsen in de natuur is belangrijk voor mijn fysieke conditie en mentale gezondheid. Ik kan 's morgens droef of slechtgezend vertrekken en 's middags als een gelukkig mens thuiskomen. Er is niet veel mooier dan met een paar vrienden het bos in te trekken op de fiets en samen te genieten van de omgeving. Voor mij is het ook nog eens de ideale manier om mijn geografische nieuwsgierigheid naar nieuwe streken en plekken te botvieren.

Mensen die elke avond op hun bank neerploffen durven wel eens te stellen dat we in lelijke landen leven. Wie België of Nederland op de gravelbike doorkruist, ontdekt echter al snel dat dit niet klopt. Of je nu trapt door de Hoge Veluwe of de Hoge Venen, langs het Zwin of het Zoniënwoud: achter elke bocht schuilt landschapspracht. Ik besef maar al te goed dat het een privilege is om door die pracht te fietsen. Ik kan enkel hopen dat nieuwe generaties gravelbikers-geografen-fietswandelaars van dat voorrecht kunnen blijven genieten.

Literatuurselectie

- Cook, R., & Hocke, J. (2023). Gravel cycling craft and the senses: Scenes, sounds, vibrations, fatigue and typifications on off-road tracks. *The Senses and Society*, 18(3), 223–240.
- Evju, M., Hagen, D., Jokerud, M., Olsen, S. L., Selvaag, S. K., & Vistad, O. I. (2021). Effects of mountain biking versus hiking on trails under different environmental conditions. *Journal of Environmental Management*, 278, Article 111554.
- Salesa, D., & Cerdà, A. (2020). Soil erosion on mountain trails as a consequence of recreational activities: A comprehensive review of the scientific literature. *Journal of Environmental Management*, 271, Article 108111.
- Smith, H. H., Smith, T., & Côté, J. (2024). The successes and spirit of gravel cycling: Providing freedom, challenge, and connection. *Sport in Society*. Advance online publication.

Nick Schuermans (info@deparcoursbouwer.cc) is oud-redacteur van *Agora* en werkt halftijds aan de VUB met een onderwijsopdracht in de sociale geografie en halftijds als parcoursbouwer voor gravelevenementen en -routes bij www.plugpluggravel.cc

ESSAY - Jonas Larsen

ZINTUIGELIJKE GEOGRAFIE VAN MARATHONLOPEN

Dit artikel onderzoekt marathonlopen als een lichamelijke praktijk en gebeurtenis. Ik bespreek hoe marathonpraktijken en -plaatsen ruimtelijk worden geproduceerd en beoefend op belichaamde, zintuiglijke manieren. Op die manier wordt marathonlopen een praktijk die sporterslichamen en steden transformeert tot een fascinerend 'drama van ritmes'.

Geografie van het hardlopen

Hardlopen en hardloopevenementen zijn populair en wijdverbreid in vele delen van de wereld. Hoewel sport nooit een belangrijk onderwerp in de geografie is geweest, worden hardlopen en hardloopevenementen niettemin steeds vaker door geografen besproken als een unieke vorm van lichamelijke mobiliteit en evenementen. Recent heeft geografisch onderzoek zich bijvoorbeeld toegelegd op vormen van gewoon, ongedwongen hardlopen van kantoorwerkers om gezond te blijven en frisse lucht te krijgen. Dergelijk hardlopen gebeurt veelal lokaal en in groene gebieden zoals parken. Er is geen druk verkeer met storende stoplichten; er is aangenaam groen in de buurt en de hardlooppervlakken zijn zacht en vergevingsgezind. Dergelijk informeel hardlopen gebeurt veelal volgens de individuele schema's en routines van mensen.

Veel mensen gaan namelijk hardlopen op zichzelf – vaak onder begeleiding van muziek, radio of podcasts. Hardlopen kan echter ook een gezellige, sociale gelegenheid zijn die mensen samenbrengt. Hardlopen is ideaal om bij te praten aangezien de hartslag dan laag blijft. Meer geëngageerde hardlopers sluiten zich aan bij hardloopclubs of losjes georganiseerde sociale hardloopcollectieven waar het mogelijk is om een betere hardloper te worden, deel uit te maken van een gemeenschap en vriendschappen te sluiten.

Tot slot nemen allerlei soorten hardlopers deel aan

georganiseerde evenementen, waar competitieve hardlopers tegenwoordig zelfs in de minderheid zijn ten opzichte van de 'gelegenhedslopers'. Zo worden er wereldwijd zo'n 2.000 parkruns georganiseerd in parken (of een andere groene omgeving), elke zaterdagochtend en dat in 22 landen, waaronder 23 Nederlandse locaties. Parkruns zijn gratis loopevenementen van 5 kilometer die worden geleid door vrijwilligers. Het ethos is er één van gemeenschap, inclusie en participatie. Een ander voorbeeld van hoe hardloopevenementen inclusief zijn, is de recente jaarlijkse Royal Run in Denemarken, die op één dag 95.330 hardlopers trok – het evenement was snel uitverkocht – en dat op vijf locaties in het hele land waar deelnemers tot 10 km konden hardlopen. Dergelijke evenementen zijn inclusief omdat ze een gevarieerde groep hardlopers met verschillende lichamen, capaciteiten, motivaties en loopbiografieën aantrekken.

Marathons

Een zeer uitdagend en mythisch loopevenement als de marathon trekt tegenwoordig ook meer gewone hardlopers aan naast de meer geëngageerde elitelopers. Terwijl marathons vroeger zeer exclusieve sportevenementen waren voor de geharde, competitieve enkeling, kenden ze een langzame transformatie doordat vanaf de jaren 1970 ook gewone mensen steeds meer begonnen te joggen. Marathonorganisatoren, stadsbestuurders en sponsors

realiseerden zich dat ze konden profiteren van de vele joggers die typisch ook relatief welgesteld waren, graag uitdagingen aangingen die een aanzienlijke trainingsinspanning vergden en bereid waren om zich in te schrijven voor wedstrijden op aantrekkelijke locaties. Velen gingen de intimiderende, mythische marathonafstand aan, waardoor marathons vandaag de dag tot lucratieve massa-evenementen geworden zijn waar verschillende mensen met verschillende capaciteiten aan deelnemen. Marathons zijn spectaculaire hardloophwedstrijden en de grootste vinden plaats in iconische hoofdsteden zoals Londen, Berlijn, Amsterdam, Parijs en New York. Ze trekken mensen aan van heinde en verre en vormen zo onderdeel van een internationale brandingcampagne die de organiserende steden voor internationaal consumptietoerisme op de kaart moet zetten. Er is dus meer aan marathons dan alleen het hardlopen.

Ritmes, plaatsen, mobiliteit

In *Urban Marathons: Rythms, Places Mobilities*, ontleed ik deze historische herwaardering en popularisering van marathons als belangrijke stedelijke evenementen. Het boek is gebaseerd op geografische en sociologische theorieën over mobiliteit, zintuiglijk belichaamde praktijken, plaatsen en ritmes, en etnografisch onderzoek naar lokale trainingsroutines in Kopenhagen en marathonevenementen in Denemarken, Duitsland, Spanje en Japan. Het zintuiglijk etnografisch onderzoek bestaat uit interviews en observaties van lopers en toeschouwers, mijn etnografische deelname als loper, en geografische lezingen van de parcoursen en de weersomstandigheden van de wedstrijden. Het boek analyseert de ruimtelijke orkestratie van marathons, zowel in de vorm van de parcours als in de vorm van de zintuiglijke praktijken die komen kijken bij het trainen voor en lopen van een marathon. Het boek laat zien dat marathonlopen een unieke, ritmische, mobiele praktijk is. Marathons zijn een drama van ritmes waarbij sommige lopers volgens plan presteren terwijl anderen daarin falen. Ik analyseer de vooraf uitgeschreven temporele en ruimtelijke aard van diverse marathonritmes en van de deelnemers hun afhankelijkheid van specifieke trainingsprincipes, tijdsdoelen, tempostrategieën, meetapparatuur, schoenen en loopomgevingen.

Wedstrijdritmes vs ervaringsritmes

Onder marathonritmes valt de vaardigheid te luisteren naar je lichaam. Ritmes worden zintuiglijk ervaren door (on)regelmatige ademhalingen, spierpijn en de sensatie van zich in the flow te voelen tijdens het hardlopen. Anderzijds worden deze sensaties objectief bijgehouden door GPS-horloges en hartslagmeters. Op de dag van de race wordt elke marathonloper door een tijdchip gereduceerd tot een finishtijd. Marathonlopen vereist uitgebreide dagelijkse training om de nodige lichamelijke kracht, het ritmisch aanvoelen en een zeker stoïcisme te verwerven om de pijn tijdens het hardlopen te kunnen doorstaan. Velen volgen trainingsprogramma's of coaches die gerationaliseerde, repetitieve trainingssessies voorschrijven gebaseerd op specifieke tempo's, intensiteiten, tijdsduren, afstanden en omgevingen. De meeste hardlopers passen zich aan aan dit dagelijks opgebouwde ritme en hoe hun lichaam zich op de wedstrijd dag zelf voelt. Op basis van zulke voorgeschreven ritmes worden marathonlopers tot competente ritmemakers gevormd die een gelijkmatig tempo kunnen aanhouden en die niet crashen in de laatste fases van de race – en zo die beruchte marathonmuur ontlopen.

Bij diegenen die streven naar een nieuw persoonlijk record, zijn de marathonritmes competitief en bijna mechanisch. Voor zulke prestatiegerichte lopers is de finishtijd cruciaal. Deze wordt geëvalueerd ten opzichte van eerdere resultaten en ten opzichte van vrienden met een vergelijkbaar kunnen. Dit soort lopers hebben veel gevarieerde training gevolgd om een soepele, ritmische race te lopen met een gelijkmatig tempo gedurende de hele race.

Marathonritmes omvatten echter ook langzamere en minder

rigide ritmes van lopers die ik 'ervaringslopers' noem. De ritmes van dergelijke lopers zijn organisch en worden niet gedictieerd door de klok en de militante precisie van een vooraf bepaalde tempostrategie. De nadruk ligt op de voltooiing en de zintuiglijke ervaring van het hardlopen op afgezette straten, in een zee van andere lopers en juichende toeschouwers in bruisende steden.

Er is meer aan marathons dan alleen het hardlopen

Ruimtelijke productie

Alle marathonlopers waarderen echter de sensatie van het lopen door straten die, speciaal voor deze dag, van hen alleen zijn. Marathons transformeren juist die straten die normaalgezien compleet ontoegankelijk zijn voor lopers tot onderdeel van een perfecte, ritmisch georkestreerde hardloompomgeving. De gebruikelijke ritmes van het verkeer, die hardlopers normaalgezien op de zenuwen werken, worden vervangen door ritmes van de marathonlopers zelf. Marathons zijn een ruimtelijk schouwspel waarin een vlotte, ongehinderde loopstroom doorheen een duidelijk aangegeven parcours vloeit. Deze tijdelijke transformatie van de publieke ruimte verklaart dan ook waarom marathons meestal op zondagochtend plaatsvinden.

Marathonparcours zijn ontworpen en ruimtelijk georganiseerd zodat ze tegemoetkomen aan de noden van zowel de prestatiegerichte lopers als de 'ervaringslopers'. Ze moeten een snel, vlak en generiek tracé opleveren met glad asfalt, brede straten en weinig bochten. Het moet ook mooi weer zijn. De meeste marathons worden daarom gehouden wanneer het ideaal is om te lopen, wanneer de temperaturen niet te hoog of te laag zijn, wat betekent dat de meeste Noord-Europese marathons in de lente of herfst worden gehouden. Relatief hoge temperaturen belemmeren dat er snel en comfortabel hardgelopen kan worden. Marathons worden daarnaast ingebed in een schilderachtig decor met toeristische bezienswaardigheden en levendige sfeerelementen langs het parcours. Veel marathons hebben bijvoorbeeld iconische start- en finishzones. Niet enkel de supporters, maar ook muziekgroepen zorgen voor een levendige en ritmische sfeer die de lopers continu aanmoedigt. Het claimen van de straten, de iconische bezienswaardigheden en de mensenmassa maken marathons tot een werkelijk uniek gebeuren.

Glad asfalt op de marathon van Kopenhagen (Bron: Jonas Larsen)

Marathonritmes omvatten ook langzamere en minder rigide ritmes van 'ervaringslopers'

Drama van ritmes

Een hardloper kan zich echter nooit perfect voorbereiden op een marathon, en dan vooral niet op de slopende inspanning en de uitputting die hem of haar aan het einde van de race te wachten staat. Er staat veel op het spel en lopers worden geplaagd door twijfel of ze hun doel wel zullen halen. Marathonlopen is daardoor een ingewikkeld drama van ritmes, zowel gekenmerkt door repetitiviteit als improvisaties en onvoorspelbaarheden, door pijn en succes. Elke loper hoopt dat al die training hun lichaam in een machine heeft veranderd. In dit drama van ritmes zijn de inzet en ambities hoog, maar maken ze gaandeweg plaats voor versleten lichamen. Het is één zaak om voor een marathon te trainen, maar iets heel anders om er ook effectief een te lopen – zeker als je een nieuw persoonlijk record wilt vestigen. Marathonraces zijn onvoorspelbaar vergeleken met de beheersbare aard van de training die er aan vooraf gaat. Het drama wordt geleverd door hoe goed mensen eten en slapen voor de race, of hun maag het uithoudt, de chaos bij de start, hoe hun lichaam zich voelt op de dag zelf en of ze onderweg krampen krijgen of blaren oplopen. Ook de onvoorspelbaarheid van het weer is hierin cruciaal. Een ongewoon warme of winderige dag kan iemands droom van een nieuw record aan diggelen slaan en de race uitputtender en langzamer maken dan gepland.

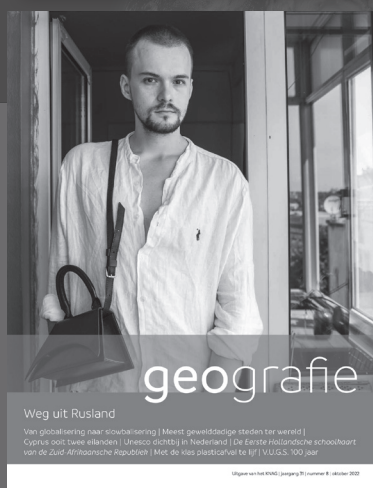
Verkramping (Bron: Jonas Larsen)

Hoewel een goed uitgevoerd trainingsprogramma een aspirant-marathonloper in principe in staat stelt om een goed ingestudeerd tempo te lopen en de race comfortabel tot voltooiing te brengen, komen velen toch in de problemen en eindigen ze ontredderd en teleurgesteld. De meeste lopers plannen vooraf om tijdens de hele race hetzelfde tempo aan te houden, maar dit is niet zo eenvoudig als het lijkt. Het vereist discipline om niet te snel te starten wanneer je lichaam nog vol energie en opwindend zit, en veel wilskracht het tempo vol te houden tot aan het einde met een moe, gedehydrateerd lichaam en een geest die niet meer in staat is zich te concentreren. Terwijl sommigen erin slagen een gelijkmatig tempo te lopen en hun persoonlijk record te verbeteren, lopen velen toch tegen die beruchte marathonmuur aan. De laatste 12 km zijn extreem zwaar. Alle lopers hebben in deze fase weinig energie en vrezen dat hun tempo elk moment kan instorten of dat ze kramp zullen krijgen. De race ontgaat in een aritmische nachtmerrie voor iedereen die tegen hun zin alsnog aan snelheid inboet. Sommigen beginnen te wandelen of verkrampen en moeten opgeven. Andere lopers komen echter nooit de muur tegen. Ze kunnen zelfs versnellen en halen stelselmatig de lijdende lopers rondom hen in. In deze fase van de race beseffen de meeste lopers dat ook zij slechts fragiele, organische lichamen zijn – en geen onvermoeibare machines. Zelfs een goed getraind, machinaal voorbereid marathonlichaam kan krampen of maagproblemen krijgen, uitdrogen, opbranden in de zon, omkomen bij tegenwind of bezwijken onder de druk van constante belasting. Bovendien gaan de versleten hardloperslichamen er ook langzaam maar mentaal onderdoor, waardoor het steeds moeilijker wordt om uit een diepere bron van motivatie te putten en te blijven volharden. Lichaam en geest zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Dat is de harde waarheid van marathonlopen, die ook juist voor haar aantrekkingskracht zorgt: aritmische verstoringen kunnen op elk moment toeslaan en de goed geplande ritmes van lopers en hun beoogde resultaten in duigen laten vallen. Deze veeleisende aard van het marathonlopen maakt dan ook dat juist het vestigen van een nieuw persoonlijk record – of gewoon al het finishen van een marathon – voor een ongelooflijk belonend en verslavend gevoel zorgt.

Literatuurselectie

- Edensor, T., & Larsen, J. (2018). Rhythmanalysing marathon running: 'A drama of rhythms'. *Environment and Planning A: Economy and Space*, 50(3), 730-746.
- Cidell, J. (2014). Running road races as transgressive event mobilities. *Social & Cultural Geography*, 15(5), 571-583.
- Cook, S., & Larsen, J. (2022). Geographies of running cultures and practices. *Geography Compass*, 16(10), e12660.
- Larsen, (forthcoming) Marathon runner. In: P. Adey, K. Barry and W. Lin. *The Encyclopedia of Mobilities*. Routledge.
- Larsen, J. (2021). *Urban marathons: Rhythms, places, mobilities*. Routledge.
- Latham, A. (2015). The history of a habit: jogging as a palliative to sedentariness in 1960s America. *Cultural geographies*, 22(1), 103-126.

Jonas Larsen (jonaslar@ruc.dk) is professor aan Roskilde University in Denemarken. Hij publiceert reeds regelmatig op het gebied van mobiliteit en toerisme. Recent heeft hij zich gericht op de geografie van hardlopen.

geografie

Hèt tijdschrift voor geografen
en studenten geografie

| informatie over actuele ruimtelijke
ontwikkelingen in Nederland en
daarbuiten | reisverhalen | opinies
| achtergrondinformatie | recensies |
columns | geografische agenda
| interviews | nieuwsberichten |
boekbesprekingen | aanbiedingen ...

Word lid van het Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap (KNAG), het belangrijkste netwerk voor geografen in Nederland en ontvang negen keer per jaar *Geografie* met exclusieve toegang tot alle kennisartikelen op geografie.nl. De kosten zijn voor studenten slechts € 40 per jaar, aio's en oio's betalen € 83,50 (normale prijs is € 109,50 per jaar).

Kijk op www.geografie.nl of bel
030 41 00 510 voor een abonnement.
Een welkomstcadeau ligt klaar!

CASUS - Nathan D'Hoorde, Lieve Lamberts & Marnix Beyen

GENDERRUIMTES OP HET VOETBALVELD

Dit artikel onderzoekt de discussie over de structuur van het jeugdvoetbal: moeten meisjes aparte ruimtes krijgen, los van de dominante mannelijke cultuur, of is integratie binnen jongensclubs wenselijker? Met inzichten uit de literatuur en ervaringen in de club *Football Girls Leuven* biedt het artikel perspectieven voor bredere participatie en representatie van meisjes en vrouwen.

In de voetbalwereld lijken er gunstige ontwikkelingen te zijn voor meer gendergelijkheid, met een verschuiving die kansen en groei stimuleert voor vrouwen in het voetbal. Voetbal Vlaanderen (VV) bijvoorbeeld tracht met zijn veelbelovende project Futbalista het meisjes- en vrouwenvoetbal op alle niveaus te versterken. Dit initiatief omvat evenementen voor speelsters, workshops voor clubs en ondersteuning voor trainers, met als doel het aanbod voor voetbalsters te vergroten en de vrouwelijke aanwezigheid in de sport te verankeren. Met ongeveer 32.000 vrouwelijke leden in 2023, wat slechts 10% van het totale ledenaantal van VV uitmaakt, is de ambitie duidelijk: het meisjes- en vrouwenvoetbal in Vlaanderen naar nieuwe hoogten brengen.

Naast deze beleids(re)evolutie in het voetbal, heeft ook de media sinds het afgelopen decennium significant meer aandacht voor het professionele vrouwenvoetbal. Grote vrouwenvoetbaltoernooien, zoals het wereldkampioenschap 2023 in Australië en Nieuw-Zeeland, werden voor het eerst integraal uitgezonden in verschillende landen wereldwijd, waaronder Brazilië en Nederland. Deze groeiende aandacht wordt verder ondersteund door een

groeiende afzetmarkt; in Nederland gaf 8% van alle inwoners in een peiling van SPORTNEXT aan geen enkele wedstrijd van dit WK te willen missen. Op basis van dit alles lijkt het voor veel mensen dan ook een uitstekend moment om als meisje of vrouw in het voetbal actief te zijn.

Deze evolutie betekent echter niet het einde van dominante masculiniteit binnen de geledingen van het voetballandschap. De mannelijke *locker room culture* van hardheid, competitie en bravoure blijkt diepgeworteld en weinig ontvankelijk voor verandering. De grensoverschrijdende kus van de voorzitter van de Spaanse voetbalbond, Luis Rubiales, op de mond van speelster Jennifer Hermoso tijdens de huldiging na de WK-finale is exemplarisch voor deze blijvende genderongelijkheid binnen (de bestuursorganen van) het voetbal. Dit incident weerspiegelt de dominante machocultuur, het opgeëiste eigenaarschap van het spelletje bij mannen en de gepercipieerde inferioriteit van speelsters in vergelijking met hun mannelijke tegenhangers.

In deze context is de optimale structuur voor het organiseren van het jeugdvoetbal een onderwerp van debat. De vraag die speelsters,

ouders, trainers en beleidsmakers zich stellen, is of er aparte en veilige ruimtes moeten worden gecreëerd voor het meisjesvoetbal, weg van de heersende masculiniteit, of dat meisjes voornamelijk moeten worden geïntegreerd in de reeds bestaande 'jongensclubs' om dominante patronen te doorbreken. In dit artikel verkennen we dit spanningsveld op basis van bevindingen uit de literatuur en onze ervaringen bij Football Girls Leuven (FGL).

Meisjes in 'Jongensclubs'

Veel clubs, beleidsmakers en topspeelsters pleiten voor een gemengde benadering van het jeugdvoetbal, waar jongens en meisjes – minstens tot aan de puberteit – in eenzelfde team spelen. Ze suggereren dat deze aanpak de ontwikkeling van beide geslachten ten goede komt, onderling respect kan vergroten en ambitieuze meisjes helpt om hun vaardigheden maximaal te ontplooiën. Deze meisjes worden namelijk geconfronteerd met een hogere snelheid en fysieke intensiteit tijdens trainingen en wedstrijden, waardoor ze meer skills zouden verwerven. Dit zou uiteindelijk de kloof tussen jongens- en meisjesvoetbal verkleinen en de percepties van inferioriteit van het meisjesvoetbal kunnen doorbreken.

Aanhangers van gemengd voetbal, zoals VV, vinden dat pas zodra de biologische verschillen tussen jongens en meisjes te groot worden, er een apart meisjesteam binnen de bestaande 'jongensclubs' moet zijn. Deze 'gemengde visie' sluit aan bij liberale feministische perspectieven die betogen dat het creëren van aparte ruimtes voor meisjes kan leiden tot segregatie en de perceptie van inferioriteit kan versterken. Ruimte is namelijk, naast een fysisch fenomeen, een sociaal construct dat onze kijk op de wereld vormt en centraal staat in het tot stand brengen, handhaven en uitdagen van machtsverhoudingen. Om deze machtsverhoudingen tussen jongens en meisjes te doorbreken, pleiten voorstanders van dit perspectief er dus voor om zo lang mogelijk samen te spelen.

De veronderstelling dat het integreren van meisjes in bestaande 'jongensclubs' automatisch zal leiden tot het doorbreken van de heersende genderongelijkheden is echter te simplistisch. Bestuurskamers van gevestigde 'jongensclubs' zijn namelijk vaak homogene, mannelijke gezelschappen die op ondemocratische wijze meisjes naar de achtergrond dringen. Deze eenzijdige macht en controle zorgen ervoor dat de mannen(teams) de beste velden, tijdsloten en kleedkamers toegewezen krijgen. In het geval van gemengde jeugdteams moeten meisjes vaak met een aantal in een kleine scheidsrechterkleedkamer duiken, terwijl jongens alle overblijvende ruimte op en naast het veld claimen. Deze beperkingen vanwege de dominante masculiniteit beïnvloeden bovendien ook het lichamelijke engagement van meisjes op het veld. Ze plaatsen zich vaker in de verdediging en op de flank, zowel uit eigen keuze als op aanwijzing van de coach, en spelen de bal sneller af om fouten en de hiermee gepaarde opmerkingen te vermijden.

De positieve impact van gemengd voetbal op de kans om als meisje door te stoten naar het topvoetbal lijkt wel steek te houden, maar dit geldt natuurlijk enkel voor *a select few*. Door dit als leidend perspectief te hanteren, wordt bovendien de impact van de heersende masculiniteit op meisjes die niet het topniveau (willen) bereiken over het hoofd gezien.

Daarnaast is de overtuiging dat integratie van meisjes in 'jongenteams' de percepties van inferioriteit van het meisjesvoetbal kan doorbreken kortzichtig. Op deze manier wordt het meisjesvoetbal namelijk beoordeeld op basis van kracht en snelheid in vergelijking met jongensvoetbal. Dit impliceert dat het doorbreken van ongelijkheid een eindeloze strijd zal zijn, aangezien biologische verschillen altijd voor significante niveaueverschillen zullen zorgen.

In plaats van ongelijkheid te doorbreken, kan de gemengde aanpak juist door jongens en mannen worden gebruikt om verschillen te benadrukken en eigenaarschap van het spel en

zijn ruimtes te claimen. Vaak associëren mannen meisjesvoetbal immers met een kwalitatief minderwaardig spel, en de speelsters met minder ontwikkelde atletische vaardigheden. Dit is een veelgebruikt mannelijk middel om hun eigen connectie met voetbal te versterken en is endemisch voor elke discussie over meisjes en voetbal.

Bij andere sporten zoals tennis en volleybal lijkt er daarentegen meer respect te zijn voor vrouwen. Dit kan deels te wijten zijn aan de aard van deze sporten, waar lichamelijk contact tussen tegenstanders ontbreekt en kracht minder doorslaggevend is dan technische en strategische vaardigheden. Belangrijker is echter de langere geschiedenis van gescheiden maar gelijkwaardige competities en teams in deze sporten in vergelijking met voetbal, wat heeft bijgedragen aan een cultuur waarin zowel mannen als vrouwen hun eigen ruimte binnen de sport kunnen innemen zonder dat één groep de sport als rechtmatig bezit claimt. Zo bestaat de Women's Tennis Association, opgericht door Billie Jean King, sinds 1973, terwijl de FIFA-wereldranglijst voor vrouwen pas in 2003 het levenslicht zag. Deze gesegregeerde ruimtes hebben een basis gelegd voor meer gelijkheid tussen mannen en vrouwen in tennis en volleybal.

Meisjesclubs

Vanwege bovenstaande beperkingen bekritiseren sommige academici en bestuursleden van exclusieve meisjesclubs dan ook het leidend gemengde perspectief van de voetbalfederaties. Ze benadrukken dat het scheiden van meisjes van de mannelijke voetbalomgeving de enige manier is om de associatie van het spel met masculiniteit te doorbreken en duurzame toegang voor meisjes te garanderen. Hoewel dit radicaal feministisch standpunt kan worden gezien als een vorm van segregatie en mogelijk problematische boodschappen kan verspreiden over de vaardigheden van meisjes in voetbal in vergelijking met jongens, benadrukt het een cruciaal punt: er is een diepgewortelde masculiniteit binnen het voetbal die moet worden aangepakt om ware gendergelijkheid te bereiken.

Het opnemen van meisjes in voetbal vereist dus meer dan alleen fysieke aanpassingen; het vraagt om een ontworpen van de diepgewortelde genderdynamiek in de voetbalruimte. Gendergelijkheid betekent niet alleen het fysiek toelaten van meisjes en vrouwen in 'jongensclubs', maar ook het veranderen van de heersende masculiniteit binnen de sport en zijn clubs. Het creëren van exclusieve tijd en ruimte voor meisjes en vrouwen lijkt in ieder geval oplossingen te bieden voor enkele uitdagingen die gepaard gaan met de dominante cultuur. Zo biedt deze context meisjes de mogelijkheid om vrij te bewegen op en naast het veld en om volledig eigenaarschap te nemen over het spel en de bal.

Na vier seizoenen zijn 150 speelsters aangesloten bij FGL.

(Bron: Tuur Van Puyvelde)

Voetbal op diverse pleintjes in Leuven tijdens de schoolvakanties.
(Bron: Amaka Opara)

Bovendien dagen speelsters vaak traditionele opvattingen over mannelijkheid in het voetbal onbewust uit, wat een verrissend perspectief biedt. Incidenten zoals *schwalbes* en geschreeuw naar scheidsrechters lijken (vooralsnog) minder frequent voor te komen in meisjesvoetbal, hoewel dit niet betekent dat ze helemaal afwezig zijn. Dit opent mogelijkheden voor duurzame verandering van onderuit. Het is echter cruciaal om te erkennen dat afscheiding op zichzelf mogelijk onvoldoende is om de institutionele cultuur van mannenvoetbal te veranderen. Er moet een vorm van uitwisseling zijn tussen meisjesclubs en het traditionele mannenvoetbal om wederzijdse inspiratie te bevorderen en een diepgaande culturele verandering te realiseren.

Meisjeswerking in de Marge

Het bestaan van FGL, waarin alle auteurs actief betrokken zijn, is een direct gevolg van ervaringen met marginalisatie en ondergeschiktheid die meisjes binnen gemengde voetbalclubs doormaken. De initiatiefnemers, Lieve Lamberts en Marnix Beyen (vanaf hier de 'wij' in dit artikel), werkten aanvankelijk binnen het eerste paradigma dat hierboven werd geschetst. We trachtten binnen een bestaande, helemaal op jongens toegesneden club een afzonderlijke meisjeswerking uit te bouwen. Tot op zekere hoogte boekten we daar ook succes mee. In 2012 kregen we een trainingsveld voor één uur per week toebedeeld, waar we recreatieve trainingen voor meisjes van 9 tot 14 jaar aanboden. Mede dankzij het succes hiervan konden we vanaf 2014 voor leeftijdscategorieën onder 13 en 16 jaar een ploeg inschrijven in de nieuwe meisjescompetities die toen door de KBVB (de Belgische Voetbalbond) werden ingericht. De club bood de nodige ondersteuning, waardoor twee jaar later ook een damesploeg kon worden ingeschreven.

Toch stelden we al snel vast dat dit schijnbare succesverhaal op een wankel fundament was gebouwd: het voluntarisme van enkele mensen die vast geloofden in het belang van het meisjesvoetbal en er daarom een groot deel van hun vrije tijd in investeerden. We stootten op allerlei barrières die een meer duurzame uitbouw van de meisjeswerking bemoeilijkten. De hierboven beschreven tendensen, waarbij de meisjesploegen systematisch de minder kwaliteitsvolle terreinen kregen en bij herschikkingen

van wedstrijden steeds moesten uitwijken, bleken zich ook voor te doen in deze club. Vrouwonvriendelijk gedrag door jongens die op dezelfde accommodatie speelden, werd niet bestraft. De werving van nieuwe speelsters en trainsters was ook beduidend anders georganiseerd dan bij de mannelijke tegenhangers. Terwijl de jongenswerking gebruik maakte van een ingebedde aanpak binnen de club, met communicatiecampagnes, open trainingen en testdagen, stond de meisjeswerking in de marge. De werving van nieuwe, jongere speelsters werd volledig aan de goede wil van enkele mensen overgelaten. Wanneer deze pogingen niet succesvol bleken te zijn, werd berustend gesteld dat het meisjesvoetbal zijn limiet had bereikt. Tot hun twaalfde moesten de meisjes dan maar in de jongensploegen spelen.

Vanuit een groeiende frustratie over deze ontwikkelingen deden we in 2018 een constructief voorstel om de autonomie van de meisjeswerking binnen de club te versterken. Die behelsde een gedeeltelijke financiële zelfstandigheid, maar vooral ook een stuk zelfbeschikking over terreinen (binnen bepaalde tijdssloten) en over de aankoop van kledij en materiaal. Nadat we dit voorstel hadden ingediend, beseften we pas ten volle hoezeer deze club door een masculiene cultuur werd beheerst. We maakten voor het eerst kennis met (een deel van) het bestuur, dat uitsluitend uit (overwegend oudere) mannen bestond, die alleen oog hadden voor de belangen van de eerste herenploeg. Dat we nooit eerder contact met hen hadden gehad, was op zich natuurlijk veelbetekend. Zij maakten meteen duidelijk dat onze pogingen om iets te hervormen geen enkele kans maakten, en ze verweten ons een gebrek aan loyaliteit tegenover de club. Dat samenwerken onmogelijk was, bleek nog duidelijker tijdens de coronapandemie, toen de verantwoordelijken van de meisjeswerking niet werden betrokken bij de besluitvorming over de manier waarop met de overheidsmaatregelen zou worden omgegaan.

De mannelijke locker room culture blijkt diepgeworteld

FGL: Op Eigen Kracht

Als we onze doelstellingen wilden waarmaken, zo daagde het ons, dan moesten we een nieuwe club oprichten – een club die uitsluitend voor meisjes was bedoeld. We richtten ons daarvoor in augustus 2020 met een concreet plan tot het Leuvense stadsbestuur. We vonden er veel welwillendheid, maar ruimte – in de letterlijke, geografische betekenis van het woord – bleek een groot struikelblok. Dat had uiteraard te maken met de zeer grote vraag naar jeugdvoetbal in de stad, maar toch voelden we ook dat aan de verworven rechten van de bestaande clubs moeilijk kon worden getornd. Zij claimden de stedelijke voetbalterreinen voor een groot deel van de tijd, waardoor deze niet meer ter beschikking stonden voor een nieuwkomer.

Noodgedwongen weken we uit naar een terrein dat niet door de stad Leuven, maar door de provincie Vlaams-Brabant werd beheerd. Het werd eigenlijk al jaren niet meer als voetbalterrein gebruikt en verkeerde dan ook in slechte staat. De overvloedige reacties op de relatief beperkte reclame die we voor dit initiatief maakten – onder meer bij een aantal sociale organisaties – toonden echter dat er wel degelijk een grote vraag was naar een initiatief als het onze. De drempels die we probeerden weg te werken, werden immers door veel meisjes als een realiteit ervaren:

naast de hierboven beschreven genderdrempel, die de traditionele voetbalclub onbereikbaar maakten voor veel meisjes, was er ook de sociale drempel, die de toegang tot sportclubs bemoeilijkte voor jongeren uit gezinnen met lagere inkomens. Deze laatste drempel verlaagden we door, na drie gratis proeftrainingen, slechts één euro per training te vragen. We probeerden ook culturele drempels te verlagen door meertalig te communiceren en fijngevoeligheid aan de dag te leggen voor cultuurverschillen. Op onze eerste training waren al vijftien speelsters aanwezig, en dat aantal groeide erna gestaag.

Gendergelijkheid betekent ook het veranderen van de heersende masculiniteit

Dankzij dit succes konden we na enkele maanden toch verhuizen naar terreinen van de stad. Daarbij speelden de uitzonderlijke corona-omstandigheden ironisch genoeg in ons voordeel. De competities lagen immers grotendeels stil, waardoor er in het weekend terreinen vrijkwamen. Toen we zelf vanaf het seizoen 2021-2022 in competitie aantraden, was de pandemie echter grotendeels voorbij en verkleinden de mogelijkheden weer. Sindsdien is het een voortdurende uitdaging geweest voldoende ruimte te vinden om ons stijgend aantal leden – in het seizoen 2023-2024 waren er meer dan 150 ingeschreven – voldoende ruimte te bieden om te voetballen op dezelfde wijze die bij de meeste traditionele jeugdvoetbalploegen gangbaar is, dat wil zeggen met twee trainingen en één wedstrijd per week. Tot op vandaag is ons dat altijd gelukt, maar daar kwam zeer veel vindingrijkheid en voluntarisme bij kijken. We spelen op vier verschillende locaties – drie van de stad, één van universiteit – en deze moeten we elk jaar opnieuw afdwingen. Daar komt bovenop dat we vooralsnog niet beschikken over een kantine, die in de meeste voetbalclubs een belangrijke sociale functie heeft en nog meer voor een sociaal-sportieve club als FGL.

Het verkrijgen van voldoende velden en ruimte stuit op diverse systemische barrières. Historisch gezien hebben jongensclubs een aanzienlijke hoeveelheid ruimte binnen steden en gemeenten veroverd, terwijl er nauwelijks ruimte specifiek voor meisjesvoetbal is gereserveerd. Deze jongensclubs, die vaak volledig bezet zijn, staan terughoudend tegenover het delen van hun velden. Tegelijkertijd zorgt een gebrek aan reflectie over de masculiniteit binnen jongensvoetbal voor een rem op de herverdeling van de ruimtes. Het argument dat 'iedereen welkom is' negeert de systemische barrières die meisjesvoetbal beperken. De oplossing van de federaties en gemeentelijke besturen om meisjesclubs met jongensclubs samen te voegen, lost de onderliggende problemen niet op, waardoor meisjesclubs beperkt blijven in hun toegang en eigenaarschap van ruimte. Dit leidt tot een jaarlijks terugkerende strijd om publieke speelvelden, waarbij meerjarige overeenkomsten vaak in het voordeel van jongensclubs zijn.

Hier ontstaat een interessante paradox. Enerzijds worden onze inspanningen om drempels te verlagen (zoals aanrekenen van variabele lidgelden, samenwerking met sociale organisaties, initiatieven om fietsmobiliteit te bevorderen en het versterken van de agency van kwetsbare jongeren) sterk geapprecieerd in de publieke opinie en bij beleidsmakers. Wanneer er prijzen worden uitgereikt voor de meest sociale of warme sportclub komen we doorgaans op de shortlist terecht en we fungeren als model

voor andere clubs die meisjesvoetbal en drempelverlaging willen stimuleren. Anderzijds wordt deze erkenning niet – of toch zeker niet automatisch – omgezet in maatregelen die ons de nodige ruimte bieden om verder te ontwikkelen, en om gelijke kansen te bieden aan iedereen die wil voetballen. Het is ons er niet om te doen schuldigen voor deze gang van zaken aan te wijzen. We boksen immers minder op tegen individuen of groepen dan tegen een diepgewortelde cultuur, die zich vertaalt in ongeschreven wetten en verworven rechten. Om deze cultuur te veranderen, is er echter wel veel goede wil van diverse zijden nodig.

Gelijke Speelvelden

De ontwikkelingen in het voetballandschap tonen een groeiende erkenning voor gendergelijkheid, vooral binnen meisjes- en vrouwenvoetbal. Initiatieven van VV illustreren een streven naar professionalisering en inclusie op alle niveaus. Toch blijft de dominantie van masculiniteit in bestuurslagen en culturele normen een uitdaging, met impact op de ruimtelijke en politieke structuren. Het debat over de organisatie van jeugdvoetbal weerspiegelt deze spanning: moet er aparte ruimte komen voor meisjesvoetbal om genderongelijkheid te doorbreken, of juist integratie in bestaande jongensclubs om patronen te veranderen? Het verhaal van FGL benadrukt alvast dat exclusieve ruimte voor meisjes kan leiden tot duurzame toegang, ondanks structurele uitdagingen.

Voor echte gendergelijkheid in het voetbal zijn in ieder geval meer dan fysieke aanpassingen nodig; het vraagt een fundamentele verschuiving in de heersende machtsdynamieken en percepties binnen het voetbal. Een belangrijke stap in deze verschuiving zou de oprichting van een onafhankelijk platform voor meisjesvoetbal kunnen zijn. Dit platform zou als krachtige stem kunnen fungeren op zowel nationaal als lokaal niveau, waarbij het belangen behartigt en pleit voor noodzakelijke veranderingen. Dit platform kan eveneens dienen als een verbindingspunt voor meisjesclubs, speelsters en beleidsmakers, waardoor een solide basis voor samenwerking en ontwikkeling ontstaat. Daarnaast kan het platform zich inzetten voor het versterken van netwerken, het delen van best practices en het organiseren van evenementen, zodat de zichtbaarheid en impact van meisjesvoetbal worden vergroot.

Literatuurselectie

- Clark, S., & Paechter, C. (2007). 'Why can't girls play football?' Gender dynamics and the playground. *Sport, Education and Society* 12, nr. 3, pp. 261–276.
- Delheye, P., Sabbe, S., Reynaert, H., Cuypers, L., Keppens, A., Sys, H., & Vrancken, D. (2024). Praktijkgids sociaal-sportief werk #2: visies, oriëntaties en reflecties met betrekking tot impactevaluatie. Brugge: Die Keure.
- Jeanes, R., Spaaij, R., Farquharson, K., McGrath, G., Magee, J., Lusher, D., & Gorman, S. (2021). Gender Relations, Gender Equity, and Community Sports Spaces. *Journal of Sport and Social Issues* 45, nr. 6, pp. 545–567.
- Pavlidis, A. (2018). Making "space" for women and girls in sport: An agenda for Australian geography. *Geographical Research* 56, nr. 4, pp. 343–352.
- Welford, J. (2018). Outsiders on the Inside: Integrating Women's and Men's Football Clubs in England. In G. Pfister & S. Pope (Eds.), *Female Football Players and Fans: Intruding into a Man's World*. London: Palgrave Macmillan UK.

Nathan D'Hoore (nathan.dhoore@kuleuven.be) is als doctoraatsonderzoeker verbonden aan de KU Leuven waar hij onderzoek doet naar de verbanden tussen sport(beleid), dekolonisatie, en integratie. Daarnaast is hij ook trainer en sportief coördinator bij Football Girls Leuven. **Lieve Lamberts** (lieve.lamberts@telenet.be) en **Marnix Beyen** (marnix.beyen@telenet.be) zijn medeoprichters en twee van de drijvende krachten van Football Girls Leuven.

ESSAY - Sanne Cobussen, Jesper Pustjens & Jasper van Houten

BEWEEGVRIENDELIJKE SPORTZONES

Sportzones zijn voor gemeenten een manier om de openbare ruimte beweegvriendelijker in te richten. In dit artikel lichten we toe hoe Sportzones een beweegvriendelijke invulling geven aan de omgeving op basis van aanpassingen aan de verkeersinfrastructuur, de sportvoorzieningen, het sportaanbod en de samenwerkingen op en rondom sportparken.

In Doornenburg en Gendt – twee deelgemeenten van de gemeente Lingewaard, gelegen ten noorden van Nijmegen – zijn in 2022 de eerste Sportzones van Nederland gerealiseerd om de omgeving beweegvriendelijker in te richten. De aanleiding voor de Sportzones was een actuele vraag rondom verkeersveiligheid bij openbare sportvoorzieningen in Gendt, maar ook de wens vanuit Doornenburg om de sportvoorzieningen meer zichtbaar te maken en beter te benutten. Bij de realisatie van zo'n Sportzone wordt er binnen een (openbare) ruimte, zoals een sportpark, gewerkt aan het verbeteren van de veiligheid, toegankelijkheid en zichtbaarheid van zowel de verkeersinfrastructuur als de (sportieve) hardware, software en orgware. Deze indeling is in lijn met een model voor het inrichten van een beweegvriendelijke omgeving (BVO-model) dat wordt aanbevolen vanuit het Nederlands Kenniscentrum Sport en Bewegen. De hardware betreft de fysieke (sport) infrastructuur die voor iedereen toegankelijk is. De software slaat op de diversiteit van het sport- en beweegaanbod. De orgware heeft tot slot betrekking op de organisatie en samenwerking om de voorzieningen te gebruiken en het sportaanbod te verzorgen.

Uniek aan een Sportzone is dat er extra aandacht wordt besteed aan de verkeersveiligheid in de directe fysieke omgeving, zoals de openbare wegen naar de zone toe. De verkeersinfrastructurele aanpassingen die hierbij gedaan worden, zoals de aanleg van zonemarkeringen op de weg, drempels, oversteekplaatsen en het plaatsen van verlichting en borden, zijn gebaseerd op de welgekende schoolzones rondom basisscholen. Ze geven veel gebruikers het vertrouwen dat zij veilig en zelfstandig een Sportzone kunnen bereiken en hierbinnen kunnen sporten en bewegen. In dit artikel bespreken we de resultaten van het evaluatieonderzoek naar de verkeersveiligheid in de Sportzones, het gebruik en de tevredenheid van hun gebruikers en de successen en uitdagingen omtrent het aanbieden van een divers sport- en beweegaanbod.

Verkeersveiligheid in een Sportzone

De Sportzones in Doornenburg en Gendt hebben bijgedragen aan zowel de objectieve verkeersveiligheid als de subjectieve verkeersveiligheid. De objectieve verkeersveiligheid is gemeten door middel van snelheidsmetingen voor en na de realisatie

van de Sportzones. In Doornenburg is de Sportzone gelegen in een woonwijk binnen een 30 km/u-zone terwijl die in Gendt gesitueerd is buiten de bebouwde kom aan een doorgaande weg met een snelheidslimiet van 60 km per uur. De resultaten van de snelheidsmetingen tonen dat de aanpassingen van de verkeersinfrastructuur tot een betere verkeersveiligheid heeft geleid. Op basis van de resultaten van de V85 – ofwel de snelheid die 85% van het verkeer niet overtreedt – zien we dat in zowel Gendt als Doornenburg voornamelijk het wegrijdend verkeer een afname van snelheid laat zien. In Gendt is de snelheid van auto's die de Sportzone verlaten bijvoorbeeld gedaald van 51 km/u naar 25 km/u. Naast een algemene daling van de snelheid is ook het aantal snelheidsovertredingen aanzienlijk afgenomen in beide Sportzones. In Doornenburg begingen zo'n 11% van de wegrijdende auto's een snelheidsovertreding vooraleer de Sportzone was ingericht, terwijl dat is gedaald naar 4% in de nameting. Het verkeer rijdt dus minder hard en begaat minder snelheidsovertredingen dan voor het inrichten van de Sportzones. Ook de subjectieve verkeersveiligheid ging erop vooruit. Ten eerste is zo'n 9 van de 10 inwoners bekend met de Sportzone, en de grote meerderheid daarvan vindt dat de inrichting van de zone bijdraagt aan een veiligere verkeerssituatie. In Doornenburg is 68% hier positief over, in Gendt zelfs 75%. De mensen voelen zich vooral veiliger omdat automobilisten hun rijgedrag hebben aangepast. In Gendt wijzen mensen vooral naar de verkeersdrempels en wegmarkeringen als belangrijkste verbeteringen.

De Sportzones hebben bijgedragen aan de objectieve en subjectieve verkeersveiligheid

Sportaanbod en samenwerking in een Sportzone

Het onderzoek richtte zich ook op het sportaanbod en de samenwerking binnen de Sportzones. Een belangrijk inzicht daaruit is dat een divers aanbod aan voorzieningen en de goede toegankelijkheid daarvan belangrijk zijn om bewoners te activeren. De aanwezigheid van uitgebreide sport- en beweegmogelijkheden draagt duidelijk bij aan het gebruik en de levendigheid van de openbare ruimte. Een mix van zowel binnen- als buitensporten zorgt voor tevredenheid bij de bezoekers. De fysieke aanduidingen en uitstraling van de Sportzone nodigen bovendien actief uit tot sporten en bewegen. Uit verschillende focusgroepen blijkt echter dat de realisatie van sportvoorzieningen op zich niet volstaat. Begeleiding en een georganiseerd sportaanbod met zowel formeel als informeel georganiseerde activiteiten, zijn essentieel om ervoor te zorgen dat de sportvoorzieningen en -faciliteiten ook daadwerkelijk goed gebruikt worden. Zowel professioneel georganiseerde activiteiten, zoals voetbaltrainingen, maar ook informele activiteiten van groepen die samen gaan sporten of bewegen, zoals ouderen die elke ochtend samenkomen om in het natuurzwembad te vertoeven, dragen bij aan de tevredenheid over de Sportzone. Bovendien kunnen evenementen zoals sportfestivals of rollerdisco's extra activerend werken. Sociale contacten die zijn ontstaan door georganiseerd én ongeorganiseerd sportaanbod blijken daarbij van groot belang om bezoekers te enthousiasmeren en in beweging te brengen en te houden. Ten slotte is samenwerking binnen de Sportzone noodzakelijk voor de ontwikkeling en organisatie van het sportaanbod. Een gedeelde ambitie onder de

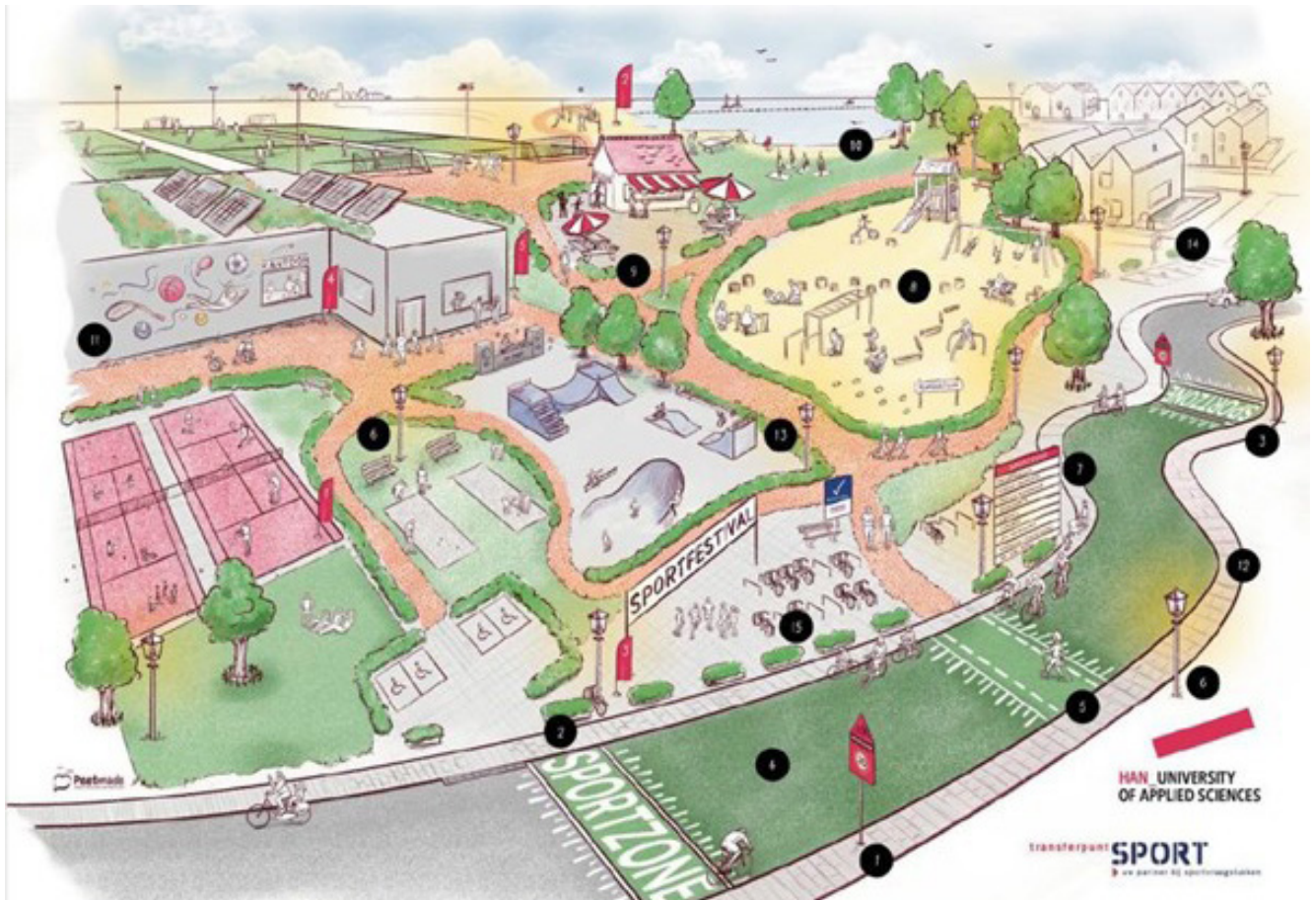
betrokkenen – denk aan professionals zoals buurtsportcoaches, vrijwilligers en bezoekers – om zoveel mogelijk inwoners in beweging te brengen, blijkt een belangrijke stimulans voor het vormgeven en bestendigen van samenwerkingsverbanden.

De ideale Sportzone

Op basis van alle onderzoeksresultaten is een plattegrond van de ideale Sportzone ontworpen. Hierin zijn alle werkzame elementen opgenomen. Deze zijn op de plattegrond genummerd en er wordt onderscheidt gemaakt tussen de hardwarematige elementen (zwarte cirkels) en de software- en orgwarematige elementen (roze vlaggen). Een Sportzone zal aantrekkelijker en toegankelijker zijn als de verkeerssituatie goed en veilig wordt ingericht. Te beginnen met markeringen op de weg (cirkel 2 op de plattegrond), verkeersdrempels (cirkel 3) en een afwijkende kleur van het wegdek (cirkel 4) om automobilisten te attenderen op de bijzondere zone. Daarnaast kunnen duidelijke 'sportzone'-verkeersborden met een aangepaste maximumsnelheid (cirkel 1), de automobilisten laten weten dat ze extra voorzichtig moeten zijn. Verder maken oversteekplaatsen (cirkel 5), voetpaden (cirkel 12) en goede verlichting (cirkel 6) het voor voetgangers en fietsers veilig om de zone te bereiken. De beweegvriendelijke aantrekkingskracht van een sportzone zit in het brede aanbod aan beweeg- en sportmogelijkheden (cirkel 7). Een diversiteit aan voorzieningen – die allen goed toegankelijk zijn – van multisportvelden, een skatepark, jeu de boulesbanen tot een gecombineerde beweegtuin en speeltuin, maakt de zone aantrekkelijk voor jong en oud, ongeacht fysieke mogelijkheden (cirkel 8). De beweegtuin in combinatie met de speeltuin stimuleert ouders om actief te worden, terwijl hun kinderen kunnen spelen.

Naast de sport- en beweegelementen is het ook belangrijk dat een sportzone een prettige, uitnodigende omgeving is om te verblijven en anderen te ontmoeten. Faciliteiten als een kiosk, terras, toiletten en kleedruimtes nodigen bezoekers uit om even te pauzeren, elkaar te ontmoeten of na afloop nog na te praten (cirkel 9). De natuurlijke omgeving met groen en water (cirkel 10) draagt bij aan een aangenaam verblijf. De looppaden (cirkel 13) binnen de Sportzone nodigen uit voor een wandeling of dienen als startpunt voor een langere hardlooptroute die binnen de Sportzone start. Sportieve aankleding kan de sportbeleving in de Sportzone vergroten. Denk hierbij aan muurschilderingen, foto's en motiverende sportieve teksten (cirkel 11). De parkeerplaatsen zijn buiten de Sportzone gesitueerd (cirkel 14) waardoor de zone zelf autoluw wordt. Door fietsenrekken (cirkel 15) wel binnen de Sportzone te plaatsen direct bij de voorzieningen wordt fietsgebruik gestimuleerd. Met de fiets kom je tot aan het sportveld, de tribune of de barkruk.

Naast deze vaste fysieke voorzieningen is het belangrijk dat er ook divers en activerend sport- en beweegaanbod (vlag 1) is in de Sportzone. Dit diverse aanbod moet interessant zijn voor verschillende doelgroepen zoals jongeren of ouderen en kan formeel aangeboden worden door verenigingen in de vorm van trainingen of het kan informeel georganiseerd worden door groepen sporters die een gedeelde passie hebben. Daarbij helpt het als het sport- en beweegaanbod gecombineerd kan worden met speel- en recreatiemogelijkheden zoals een speeltuin, terras, of natuurzwembad (vlag 2) binnen de sportzone. Daarnaast stimuleren georganiseerde evenementen zoals sportfestivals, open toernooien en rollerdisco's (vlag 3) bezoekers om mee te doen en kennis te maken met verschillende sporten en beweegvormen. Hiermee kunnen buurtsportcoaches, sportverenigingen maar ook informeel georganiseerde groepen sporten en bewegen in de sportzone stimuleren. Voor een optimale en veilige Sportzone is samenwerking (vlag 4) tussen verschillende partijen cruciaal. Professionals, zoals buurtsportcoaches, commerciële sportaanbieders en de beheerders, werken samen met vrijwilligers van bijvoorbeeld sportverenigingen en informeel georganiseerde sportgroepen aan de organisatie van evenementen, het

programmeren van activiteiten en het waarborgen van sociale veiligheid (vlag 5). Hierdoor wordt het gebruik van de zone gemaximaliseerd doordat het een aantrekkelijke en veilige plek voor bezoekers blijft.

Conclusie

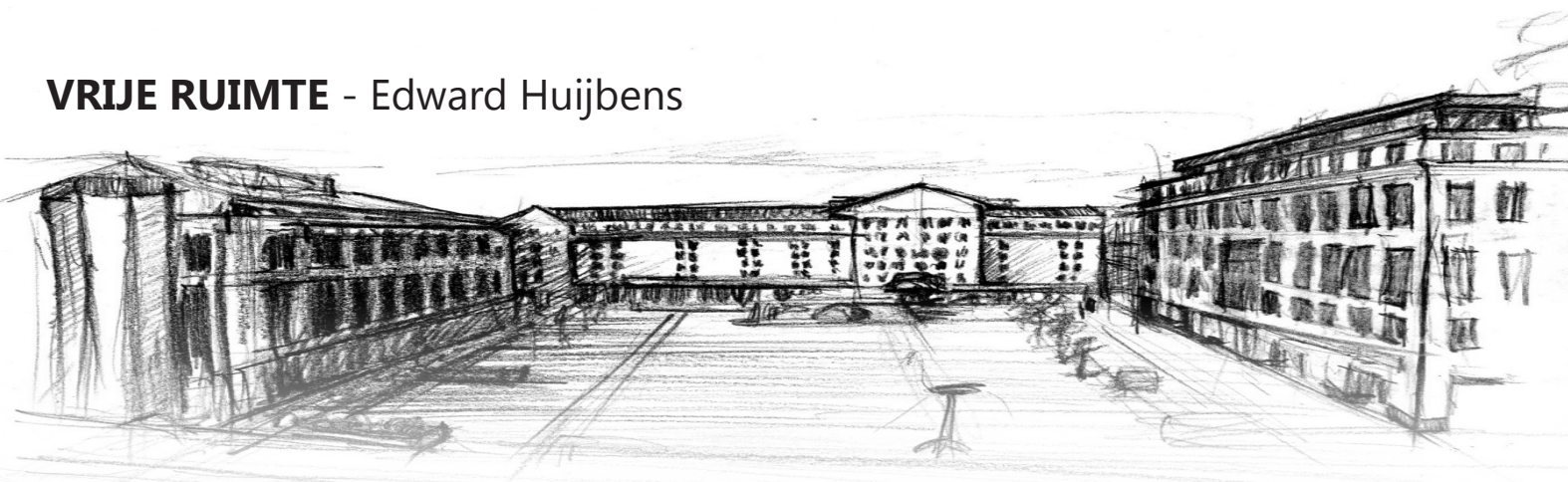
De sportzones in Doornenburg en Gendt zijn ontwikkeld om de openbare ruimte niet alleen beweegvriendelijker, maar ook veiliger, toegankelijker en zichtbaarder te maken. Deze initiatieven ontstonden uit de behoefte aan verbeterde verkeersveiligheid bij sportvoorzieningen, de wens om sportvoorzieningen een meer zichtbare plaats te geven in de het dorp en beter te benutten. De kracht van de sportzone is dat het gebaseerd is op de drie essentiële pijlers van het BVO-model: de hardware, software en orgware. Daarnaast wordt ook de verkeersinfrastructuur rondom de sportvoorzieningen aangepakt. Deze hardware, software en orgware blijken belangrijk voor een effectieve Sportzone. Onze onderzoeksresultaten tonen aan dat niet alleen de sport- en beweegvoorzieningen belangrijk zijn, maar ook de aanpassing van verkeersinfrastructuur essentieel is. Door de verkeersveiligheid van het gebied te verhogen wordt het voor bezoekers aantrekkelijker en veiliger om de Sportzone fietsend of wandelend te bereiken. Dit laat zien dat sportzones niet alleen fysieke ruimte voor beweging creëren, maar ook bijdragen aan een veiligere omgeving voor alle bezoekers. Verder blijken een divers en inclusief sportaanbod, verschillende recreatiemogelijkheden en een actieve samenwerking tussen alle betrokken partijen succesfactoren te zijn. Door een breed scala aan sport en beweegaanbod te programmeren en evenementen te organiseren, ontstaat er een levendige locatie waar verschillende doelgroepen elkaar kunnen ontmoeten en inspireren om te bewegen. Samengevat laten de Sportzones in Doornenburg en Gendt zien dat een goed ingerichte sportzone meer is dan een verzameling van sportvoorzieningen; het is een

beweegvriendelijke en veilige zone waar infrastructuur, aanbod en samenwerking elkaar versterken en bijdragen aan een gezondere, toegankelijke leefomgeving. Alle genoemde adviezen om een Sportzone te realiseren zijn opgenomen in de ideale Sportzone. Deze kan ter inspiratie gebruikt worden om nieuwe vergelijkbare Sportzones in te richten.

Literatuurselectie

- De actieve stad Groningen: Beleid. (2022, February 23). Allesoversport.nl. <https://www.allesoversport.nl/thema/beleid/de-actieve-stad-groningen-beleid/>
- Maak de openbare ruimte beweegvriendelijker met sportzones. (2023, September 25). Allesoversport.nl. <https://www.allesoversport.nl/thema/beleid/maak-de-openbare-ruimte-beweegvriendelijker-met-sportzones/>
- Vijf onderzoeken naar de beweegvriendelijke omgeving in de praktijk. (2023, September 4). Allesoversport.nl. <https://www.allesoversport.nl/thema/bewegstimulering/vijf-onderzoeken-naar-de-beweegvriendelijke-omgeving-in-de-praktijk/>

Sanne Cobussen (sanne.cobussen@han.nl) en **Jasper van Houten** (jasper.vanhouten@han.nl) zijn beide werkzaam als docent-onderzoeker bij Hogeschool van Arnhem en Nijmegen (Academie Sport en Bewegen). Daarnaast zijn ze beide senior adviseur bij het Transferpunt Sport. **Jesper Pustjens** is student Sportkunde aan de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen (Academie Sport en Bewegen), en is junior bij het Transferpunt Sport.

Een tekening van Festival Square, Edinburgh. (Bron: E. Huijbens, 2006: Void Spaces, PhD thesis Durham University, England, p. 17. Artist: Jón Jens)

DE VERWEVEN OPENBARE RUIMTE

We zien de materiële omgeving vaak als vanzelfsprekend. We zien haar als een statisch kader voor onze ambities en activiteiten, een scène waarop ons leven zich ontvouwt. Maar, een bezoek aan een museum of een blik op oude foto's onthult al snel dat de omgeving rondom ons verandert. Dit weten we uiteraard allemaal. Maar een fundamentele vraag is: hoe kunnen we eigenlijk vatten dat ons leven zich ontvouwt op en naast een voortdurend veranderend decor?

Elke plaats wordt gemaakt en in stand gehouden door onze dagelijkse handelingen en aanwezigheid. De bouwstenen van een plaats vormen fundamentele structuren en bepalen hoe we door de ruimte navigeren en er gebruik van maken. Een plaats beïnvloedt dus onze handelingen, maar onze handelingen zijn ook veranderlijk en aanpasbaar door keuzes die we maken. De compositie van een bepaalde plaats is namelijk een kwestie van keuzes en is dus ook veranderlijk. Die compositie is specifiek het resultaat van een reeks afwegingen, sommige expliciet en bewust, andere vanuit het leerproces van het creëren met en handelen naar de bouwstenen die we voorhanden hebben. Die reeks keuzes leidt dan tot de creatie van een specifieke plaats of ruimte. We moeten ons bewust zijn van de rol van die keuzes om in te zien dat alles een kwestie van tijd is.

Tijd is namelijk de onmisbare vierde dimensie naast de drie ruimtelijke dimensies. Toch blijven we door onze beperkte waarnemingscapaciteit vaak gevangen in drie dimensies. Stel je voor dat je de coördinaten van de vierde dimensie zou kunnen verschuiven zoals je dat met de andere drie kunt – van het verleden, via het heden, naar de toekomst? Alle dingen en wijzelf zouden veranderen en vervormen terwijl je de tijdsbalk verschuift. Zo'n gedachteoefening wekt de illusie dat tijd lineair is. Maar dat is slechts een illusie. Absolute tijd is fundamenteel onbereikbaar en betekenisloos. In werkelijkheid beweegt de tijd cyclisch door ons en de omgeving.

Wij als mens zijn gemaakt om gemiddeld 85 jaar stand te houden, maar daarna vallen we uiteen en beginnen er andere cycli: die van lucht, aarde en water. In miljoenen jaren erodeert een berg tot een zandstrand, dat op zijn beurt door de platentektoniek weer wordt opgestuwd tot berg. Ook de straatstenen van onze openbare ruimte hebben slechts een bepaalde levensduur voordat ze weer fijne deeltjes worden die in onze longen kunnen neerslaan en daarmee bijdragen aan de afbraak van onze levenscyclus. In principe is alles om ons heen op weg om iets anders te worden, om zich aan te sluiten bij grotere of kleinere materiële cycli over kortere of langere

tijdspannen. In lineaire tijd is een straatsteen gewoon een simpele baksteen, totdat hij een soort baksteen-nirvana bereikt, een staat van perfectie als straatsteen. In cyclische tijd maakt de steen deel uit van al het andere en versmelt hij met grote en kleine cycli op verschillende tijdschalen.

Deze cycli, lang en kort, groot en klein, prikkelen de zintuigen verder dan metafysische speculatie over perfectie. Een plaats die gekarakteriseerd wordt door dergelijke cycli is een pulserend ervaringsveld dat ons zelfs in zijn ogenschijnlijke stilte kan raken. Het is geen ruimte, maar een ruimtelijke wijze, die altijd tijdelijk is, één waarmee we nauw verbonden zijn.

Een plaats zien als iets cyclisch waarmee we verbonden zijn, vereist een verandering van perspectief en flexibiliteit van geest. Stel je voor dat de ruimte om je heen een kolkende, pulserende massa is van cyclische banen. Sommige cycli zijn dan voor langere of kortere tijd gestold in wat we nu bijvoorbeeld 'openbare ruimte' noemen.

Ruimte op deze manier bekijken stelt ons in staat het materiële te begrijpen in termen van zijn potentieel in plaats van te discussiëren over wat de ruimte eigenlijk is. De ruimte zelf wordt voortdurend door gestolde cycli vormgegeven, het vluchtig voorbijwandelen van een persoon is hier slechts één voorbeeld van. Alles maakt deel uit van cycli, materiële cycli, luchtcycli, dagelijkse werkritmes en de levensduur van infrastructuur. Deze verweven cycli vormen zowel onszelf en ons leven, net zoals wij de ruimte vormgeven. Met dit inzicht in de openbare ruimte krijgt alles wat we doen en zien eindelijk betekenis.

Edward Huijbens is hoogleraar in culturele geografie aan Wageningen University & Researchers

Wil je op de hoogte blijven van actuele sociaal-ruimtelijke thema's?
Volg AGORA op Facebook en LinkedIn!

AGORA - Magazine voor sociaalruimtelijke vraagstukken
2025 – 1 – jaargang 41
een uitgave van de Stichting Tijdschrift AGORA - ISSN 1380-6319

REDACTIEADRES

Redactie Tijdschrift AGORA
Departement Sociale Geografie en Planologie
Faculteit Geowetenschappen, Universiteit Utrecht
Princetonlaan 8a
3584 CB Utrecht
[e] agora.secretaris@gmail.com
[i] www.agora-magazine.nl
[a] <https://ojs.ugent.be/agora>
[f] <https://www.facebook.com/AGORAmagazine.nlbe/>
[t] <https://twitter.com/MagazineAgora>
[l] <https://www.linkedin.com/company/agora-magazine/>
[IBAN nummer] NL23INGB0006165799

REDACTIE

Wesley Gruijthuijsen (hoofredactie), Rens Jonker (hoofredactie), Kasper van Keulen (secretaris), Elena Bak, Corneel Casier, Wander Demuynck, Rik Huizinga, Bob, Jeurgens, Korneel Van Dooren, Mona Fias, Richard Kooper, Suzanne Lansbergen (productie en vormgeving), Céline Van Migerode, Saskia van Schijndel, Stien Snellinx, Kato Van Speybroeck, Marieke van der Star, Egbert van der Zee.

THEMAREDACTIE

Rik Huizinga, Rens Jonker & Saskia van Schijndel

REDACTIEADVIEZEN

David Bassens, Justin Beaumont, Marco Bontje, Valerie De Craene, Heidi Hanssens, Henk van Houtum, Ilse van Liempt, Jorn Koelemaij, Jesper van Loon, Maarten Loopmans, Tineke Lupi, Filip De Maesschalck, Michiel van Meeteren, Bruno Meeus, Peter Pelzer, Nick Schuermans, Bas Spierings, Casper Stelling, Justus Uitermark.

GRAFISCHE VORMGEVING

Kasper van Keulen

ONTWERP HUISSTIJL

Maarten Mieras & Jeroen Sikma

DRUK

Drukkerij Tesink - Zutphen

(DIGITALE) VERSPREIDING

Deze uitgave valt onder de Creative Commons BY-NC-ND licentie.

ABONNEMENTEN (per jaar, vanaf 1 januari 2024)

Bibliotheken, bedrijven, instellingen €28,-

Studenten €10,80

Overigen €15,-

KNAG-leden krijgen een korting van € 5,00

Abonnementen worden verlengd tenzij opgezegd uiterlijk 1 maand voor het verstrijken van de abonnementsperiode.

ARTIKELN/RECENSIES

Artikelen, recensies, mededelingen en reacties kunnen worden aangeboden aan het redactieadres of via agora.secretaris@gmail.com. Dit geldt ook voor mededelingen en aankondigingen met betrekking tot congressen, studiedagen en andere evenementen op het gebied van de sociaalruimtelijke wetenschappen. Auteursrichtlijnen zijn beschikbaar via de website.

ADVERTENTIES

Informatie via agora.secretaris@gmail.com.

De uitgave van AGORA wordt mede mogelijk gemaakt door steun van het Departement Sociale Geografie & Planologie (UU), de Afdeling Sociale en Economische Geografie (KU Leuven), het departement Geografie van de Vrije Universiteit Brussel (VUB), de Vakgroep Geografie (UGent) en het Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap (KNAG).

DE TIJDRUIMTELIJKE PATRONEN VAN SPORTINFRASTRUCTUUR

De spreiding van sportinfrastructuur in zowel tijd als ruimte vertoont vaak specifieke patronen die afhankelijk zijn van de populariteit van bepaalde sporten, stedelijke ontwikkeling en lokale voorkeuren. Zoals eerder besproken in het inleidend artikel van dit nummer, is er de laatste tien jaar een opmerkelijke stijging waar te nemen in het aantal publiek toegankelijke skateparken. Deze toename sluit aan bij de groeiende populariteit van urban sports. Het valt echter op dat, ondanks de groei van skateparken, deze in het niet valt bij de explosieve toename van bijvoorbeeld padelvelden. Padel, een sport die voor de coronacrisis relatief onbekend was, heeft in korte tijd een aanzienlijke opmars gemaakt en is tegenwoordig een van de snelst groeiende sporten in zowel België als Nederland.

Naast de toename in aantal, zijn er ook aanzienlijke ruimtelijke verschillen in de verspreiding van sportinfrastructuur waarneembaar. Zo is het niet verrassend dat de meerderheid van pakweg ijsbanen in de Lage Landen zich in Nederland bevindt. Binnen Nederland is er bovendien een opvallende concentratie van deze banen in de provincies Friesland en Groningen, wat deels te verklaren is door de lange schaatstraditie in deze regio's en de klimatologische omstandigheden die schaatsen bevorderen. Deze regionale verschillen onderstrepen hoe sportinfrastructuur niet alleen door algemene trends wordt beïnvloed, maar ook door lokale culturen en specifieke geografische kenmerken.

